LUM

Lunds universitets magasin | Nr 8 | 2005

Lundaforskare konstruerar jätteteleskop

SOL-centrum centraliserar

HÄSTKRAFT

MASSAKER I DET GRÖNA

Målningen "Stilla vatten" är konstnären Gerhard Nordströms senaste donation till Lunds universitet. Den ingår i sviten "Sommaren 1970" och räknas som central i svensk nittonhundratalskonst. FOTO: KENNET RUONA

Centrala Nordström-verk donerade till universitetet

Med den senaste gåvan, bilden "Stilla vatten", förvaltar nu Lunds universitet en sammanlagd miljondonation av Gerhard Nordström.

– Och det rör sig om mycket centrala verk i konstnärens produktion, säger konstintendent Lars-Göran Oredsson, som arbetar med den första stora biografin om Nordström.

Att Gerhard Nordström har donerat så många verk till Lunds universitet beror mycket på kontakten med Lars-Göran Oredsson, berättar konstnären en vacker höstdag över en kopp kaffe i Gamla biskopshusets trädgård.

– Jag har aldrig varit speciellt intresserad av att se bakåt, men Lars-Göran har fått mig nyfiken. På mig själv, skrattar den åttioårige konstnären som fortfarande är aktiv i ateljén i Ystad.

DEN SENASTE DONATIONEN ingår i sviten "Sommaren 1970". "Stilla Vatten" rekonstruerades delvis av konstnären i vintras, trettiofem år efter dess tillkomst. När vi vecklar ut de två masonitskivorna mot en vägg ser vi idyllen och helvetet konfronteras. Lars-Göran Oredsson pekar med intensiva gester och ord ut målningens olika delar. Solljus och grönska speglas i en glimmande damm, i samma vatten ligger döda vietnamesiska barn och bönder.

Gerhard Nordström målade sviten under en intensiv period som startade annandag jul 1971. Hösten 1972 ställdes den ut på Doktor Glas i Stockholm och väckte sensation. Det var åren efter Song My-massakern avslöjades, och amerikanska veteraner började vittna om vad som verkligen skedde i det fasansfulla kriget när de kom hem nerknarkade och rullstolsbundna. ▶

Gerhard Nordströms konstnärliga liv och verk står i fokus i den biografi Lars-Göran Oredsson (t.v.) arbetar med. Den kommer att publiceras under 2006. FOTO: THORE SONESON

För Gerhard Nordström har samarbetet med Lars-Göran Oredsson kring den pågående biografin levandegjort hans egna minnesbilder av idéerna bakom Sommaren 1970-sviten.

– Jag ville måla naturen på Österlen, men verkligheten i världen infiltrerade skuggorna och trängde sig in i bilden, berättar han. Utan de sammansatta motiven – idyllen och vidrigheterna – hade verken aldrig blivit så uppmärksammade.

I Gamla biskopshuset står flera centrala verk i sviten – bland andra ”Sommarbord II” och ”Song My” – ett stycke svensk konsthistoria som överlevt den politiska sjuttiotalskonstens paroller. Lars-Göran Oredsson berättar hur den nya generationens kritiker också har insett hur centrala dessa verk är.

– Kulturskribenten Dan Jönsson kallade dem i Sydsvenskan 1998 för ”ett av den svenska nittonhundratalskonstens stora, inspirerade ögonblick”, säger han.

SOM HALVTIDSANSTÄLLD intendent ansvarar Lars-Göran Oredsson för Gerhard Nordströms miljondonation och hela universitetets konstsamling som består av cirka tusen verk till ett uppskattat värde av över 100 miljoner kronor.

– Till detta kommer en grafik- och teckningssamling innehållande ett tusental blad som jag tack vare medel från Ebbe Kocks stiftelse fått möjlighet att katalogisera. En konservator har hjälpt till för att bevara denna skatt där blad av Martin Schongauer, Dürer och Rembrandt är höjdpunkter, berättar han.

Lars-Göran Oredsson har digitaliserat och lagt samlingen på CD-skivor så att forskare och museer kan få tillgång till den.

Universitetets konstsamling

Universitetets konstsamling innehåller verk från slutet av 1400-talet fram till våra dagar och består till största delen av donationer. En del verk ur samlingen finns spridda på institutioner och lärosalar, men den stora delen finns i Gamla Biskopshuset. Bland annat ett rum med 1600-tals konst av holländska mästare, enbart dessa värderas till mellan 10 och 15 miljoner kronor.

För att vårda och förvalta denna sammanlagda konstskatt anslår Lunds universitet varje år drygt 100.000 kronor. Lars-Göran Oredsson jämför med Skissernas Museums årsbudget på elva miljoner kronor.

– Bristen på tid och medel gör att jag konsekvent tvingas säga nej till att hålla visningar och att arbeta aktivt för att förnya och förädla samlingen.

Ett annat problem för Lars-Göran Oredsson är att hitta en passande placering för Gerhard Nordströms verk. De laddade bilderna i sviten ”Sommaren 1970” behöver stor yta och en plats där deras berättelse om denna tids fasor och drömmar kan samsas med verksamheten.

– Kanske är lösningen att planera in dem i ett rum redan på arkitektbordet, funderar Lars-Göran Oredsson. För meningen med donationen är inte att den ska förvaras i ett magasin. Den ska vara tillgänglig, visas upp och hjälpa oss att aldrig glömma.

Biografin om Gerhard Nordström beräknas bli klar under våren 2006.

THORE SONESON

Som intendent för universitetets konstsamling förvaltar Lars-Göran Oredsson en miljonskatt. Gerhard Nordströms målningar – på bilden ”Song My” – hör till de mer framträdande. FOTO: KENNET RUONA

LUM

Lunds universitets magasin

Lunds universitets magasin LUM utkom första gången 1968. Den når i dag samtliga anställda och nästan lika många utanför universitetet. LUM har en upplaga på 14.000 ex och utkommer med tio nummer per år.

ADRESS:
LUM, Informationsenheten,
Lunds universitet, Box 117, 221 00 Lund
Fax: 046-222 47 11
Internpost: Hs 31
E-post: LUM@info.lu.se
LUM på nätet:
www.lu.se/lum

REDAKTION:
Maria Lindh, redaktör
046-222 95 24, Maria.Lindh@info.lu.se

Eva Johannesson, ansvarig utgivare
046-222 70 08, Eva.Johannesson@info.lu.se

Ingela Björck, forskningsjournalist
046-222 76 46, Ingela.Bjorck@info.lu.se

Petra Francke, journalist och layout
046-222 03 16, Petra.Francke@info.lu.se

Göran Frankel, journalist naturvetenskap
046-222 94 58, Goran.Frankel@info.lu.se

Mats Nygren, journalist teknik
046-222 70 86, Mats.Nygren@kansli.lth.se

Ulrika Oredsson, journalist
046-222 70 28, Ulrika.Oredsson@info.lu.se

Thore Soneson, journalist
046-222 31 58, Thore.Soneson@info.lu.se

Britta Collberg, journalist (tjänstledig)

ANNONSER:
tomat annonsbyrå, www.tomat.se
tel 046-13 74 00/02, fax 046-5400150
e-post PC: info@tomat.se
e-post Mac: material@tomat.se

PRENUMERATIONER, NOTISER:
Eva Mattisson: 046-222 70 10
Eva.Mattisson@info.lu.se
Anställda vid LU får LUM gratis.
Enskilda abonnenter – 190 kr/10 nr. Inbetalas på postgirokonto 15650-5 med angivande av "Prenumerationsavgift för LUM" samt namn och adress.

ADRESSÄNDRING:
Anställda anmäler ändringar till katalogansvariga vid institutionen (motsv). Övriga skickar ändringsuppgifter till LUM, gamla adressrutan bifogas.

TRYCK: VTT Grafiska i Vimmerby

NÄSTA LUM: Manusstopp 31 oktober. Utkommer 11 november.

ISSN: 1653-2295

OMSLAG: Stefan Nylén på Lunds Civila Ryttarförening hanterar en ny energikälla. Foto: Kennet Ruona.

UR INNEHÅLLET

6 Nio kan bli en
De nio institutionerna vid Språk- och litteraturcentrum (SOL) förslås bli en enda. Alla på SOL-centrum är dock inte odelat positiva till förslaget.

8 Bolognaanpassning igång
LU har börjat förbereda sig på Sveriges övergång till Bolognasystemet den 1 juli 2007. Centrala arbetsgrupper är utsedda och fakulteterna gör sig redo.

12 Hanterar risker
LU är först i Norden med en professur i det alltmer aktuella ämnet risk- och säkerhetshantering. Förste innehavare är Kurt Petersen.

15 Energiforskare samlas
Det forskas om energi på många institutioner på LTH. För att öka samarbetet har en grupp energiforskare tagit initiativ till en s.k. Energiportal.

18 Hästgödsel blir biogas
Skånes hästar lämnar ifrån sig en halv miljon ton gödsel per år – en outnyttjad energikälla. Lovisa Björnsson leder ett projekt om biogas från hästgödsel.

21 I fablernas värld
I fablernas värld vinner den starke över den svage, och den smarte över den dumme. Erik Zillén skriver nu fabelgenrens svenska 16- och 1700-talshistoria.

23 Siktar mot stjärnorna
Ett förslag från forskare på LU vann nyligen en tävling om ett jättelikt teleskop som EU vill bygga. Med det hoppas man kunna se många ljusår tillbaka i tiden.

28 Rektor utan hatt
Om Stein Kleppestø på Företagsekonomiska institutionen vore rektor för en dag skulle traditionerna skrotas och rektorshatten åka av!

Utåt sett kan det verka som om SOL-centrum redan är *en* institution, men centrumet består i själva verket av nio institutioner. Nu föreslås en sammanslagning. FOTO: MARIA LINDH

SOL-centrum föreslås bli en enda institution

RATIONALISERING. Nio institutioner blir en. All administration lyfts bort från de nuvarande institutionerna och sköts centralt.

Det är några konsekvenser av ett förslag till nyorganisation vid Språk- och litteraturcentrum, SOL. Områdesstyrelsen för humaniora och teologi tar ställning till förslaget den 19 oktober.

Idag finns åtta institutioner på SOL-centrum. Tre av dessa har, på grund av vikande studentantal, så dålig ekonomi att den måste skötas centralt från kansli HT.

– Institutionerna kan inte fortsätta att skötas på samma sätt som de gör idag. De är i många fall alldeles för små enheter för att hantera en så stor administrativ apparat, säger Eva Wiberg, prefekt vid Romanska institutionen.

Själv blev hon övertygad om att det nuvarande systemet är ohållbart när hon under sin första termin som prefekt fick ägna all sin tid åt att lägga budgetar.

Eva Wiberg anlitades av områdesordförande Jan Svensson och ekonomichef Håkan Werner för att medverka till ett förslag till nyorganisation av SOL-centrum. Hon menar att det kan bli den största och mest genomgripande förändring som någonsin gjorts inom området.

Eva Wiberg.

– Nyorganisationen kommer inte att ge mer pengar i kassan, däremot slipper man förhoppningsvis att gå på knäna som man gör idag, säger hon.

EN RADIKAL FÖRÄNDRING i förslaget är att institutionsprefekterna försvinner. De ersätts av tre verksamhetsprefekter; en med ansvar för grundutbildningen, en annan ansvarar för forskning och forskarutbildning och en tredje med ansvar för teknik och administrationsfrågor samt biblioteksfrågor. Institutionsstyrelserna försvinner och ersätts av lärar- och forskarkollegier. Dessa kollegier ska ta hand om pedagogisk förnyelse, forskningsfrågor samt vissa verksamhetsfrågor. Studierektorerna kommer att vara ordförande i lärarkollegierna och få ett utvidgat ansvar jämfört med idag. All administration, det vill säga sekreterare, personal- och ekonomihandläggare lyfts från dagens institutionsnivå, och får istället arbeta med att serva hela SOL-centrum. Tre chefer har i uppdrag att basa över SOL-biblioteket, teknikgruppen och Humanistlabbet samt administrationen.

– En mycket positiv konsekvens, när man lägger all administration centralt, är att studenter och personal får samma administrativa service, oavsett institutionstillhörighet, säger Eva Wiberg. Så ser det inte ut idag med fattiga och rika institutioner.

Sektionsdekanen ska vara prefekt för den samlade institutionen Språk- och litteraturcentrum. Han eller hon ska ha det övergripande arbetsgivaransvaret och det ekonomiska ansvaret för hela centrum, men genom en tydlig delegationsordning ska verksamhetsprefekterna ansvara för den egna dagliga verksamheten.

Dekanen ska vara ordförande i den nya SOL-styrelsen, det styrande organet,

som fattar beslut i policyfrågor och om verksamhetens principiella inriktning. I styrelsen sitter också de tre verksamhetsprefekterna. Två av verksamhetsprefekterna har ansvarsområden som matchar de nya områdesnämnderna, dvs. de som ersätter fakultetsråden, när dessa avskaffas vid årsskiftet (se LUM 3/2005).

Resurstilldelningen ska, enligt förslaget, ske ämnesvis och delas upp på grundutbildning, forskarutbildning och forskning.

– Det innebär att man inte längre kommer att kunna bolla resurser mellan olika ämnen som man kan idag när flera ämnen ingår i en och samma institution, säger Eva Wiberg.

Det har förekommit kritik om att ämnesidentiteten skulle försvinna när den gamla institutionsindelningen försvinner, men den kritiken ser inte Eva Wiberg som något problem. Hon menar att den vanlige lektorn eller professorn mest kommer att märka omorganisationen genom att han eller hon blir av med sina administrativa sysslor.

– Genom det nya förslaget kan lektorer och professorer ägna mer tid åt det som de är anställda för, det vill säga undervisa eller forska.

En annan stor fördel är, enligt Eva Wiberg, att nyorganisationen underlättar för Bolognaprocessen. Verksamhetsprefekterna kommer att bana vägen för samarbeten mellan olika ämnen i mycket högre grad än vad som görs i dag, tror hon.

– Exempelvis kommer det att bli enklare att samarbeta kring mastersutbildningar. Eftersom vi antagligen bara kommer att ha råd med två eller tre stycken, gäller det att göra dem så breda att alla ämnen kan använda sig av dem.

Vilka är svagheterna i det nya förslaget?

– Tidsaspekten, säger Eva Wiberg. Att vänta ytterligare ett år med att omorganisera oss är ett problem, både för de institutionerna med dålig ekonomi och med tanke på att vi måste komma igång med arbetet med Bolognaprocessen. Det optimala vore att komma i gång redan till årsskiftet, men då är tiden knapp…

TEXT & FOTO: ULRIKA OREDSSON

Kommentarer

”Lärarna får minskat inflytande”

– Jag tror att förslaget kommer att leda till minskad insyn och minskat inflytande för lärarna, säger Gunlög Josefsson, biträdande prefekt på Institutionen för nordiska språk.

Hon är kritisk till mycket i det förslag som har lagts fram.

Gunlög Josefsson ser vissa samordningsvinster med förslaget, men anser att dessa vinster skulle kunna uppnås utan så radikala förändringar. Till exempel är den teknisk-administrativa personalen sedan den 1 juli anställd centralt vid SOL-centrum och kan alltså redan idag stödja varandra och täcka upp ifall någon är sjuk.

Dessutom ställer sig Gunlög Josefsson frågande till hur institutionsprefekternas arbete ska kunna ersättas av en studierektor på den nivå som kommer att motsvara den nuvarande institutionsnivån, och till att tre gemensamma verksamhetsprefekter ska serva alla ämnen inom SOL.

– Antingen kommer en alldeles för stor börda att läggas på studierektorn eller så kommer uppgifter att falla mellan stolarna, tror hon.

Gunlög Josefsson.

– Det är möjligt att detta är problem som går att lösa, men innan man fattar ett så stort beslut måste man ha ett bättre underlag

Gunlög Josefsson är även kritisk till hela processen kring förslaget. Hon menar att det är en miss att inte institutionsstyrelserna har varit mer inblandade och fått tycka till i ett tidigare skede.

– Prefekterna har haft informella diskussioner med ledningen för området, men det räcker inte. Ett sådant stort beslut kan man inte ta utan bred diskussion.

På Institutionen för nordiska språk vill många att de som har lämnat förslaget tar ett steg tillbaka innan beslutet fattas.

– Det har aldrig blivit riktigt utrett varför man inte kan behålla ett par tre av de stora institutionerna och bara låta de mindre institutionerna

”Många fördelar med förslaget”

– Vi är positiva till förslaget, säger Lena Eile på Klassiska och semitiska institutionen. Vår nuvarande institution är för liten som ekonomisk enhet och förslaget innebär många fördelar för vår verksamhet.

Förutom de ekonomiska fördelarna tror Lena Eile att centraliseringen kommer att bryta de små ämnenas isolering och hon ser fram emot mer samverkan och ett större utbyte över ämnesgränserna.

Lena Eile.

– Men vissa delar av förslaget är inte anpassade efter oss små institutioner, säger Lena Eile. Hur ska vi exempelvis kunna ha lärarkollegier med fyra lärare i varje ämne när vi i vissa ämnen inte har fyra lärare sammanlagt?

Anpassningen till Bologna-systemet i full gång vid LU

EU-ANPASSNING. Den 1 juli 2007 ska Sverige ha övergått till Bolognasystemet, men eftersom kursplaner och anmälningskataloger måste göras i förväg innebär det att mycket ska vara klart redan om ett år.

– Den närmaste tiden kommer det att sättas stor press på arbetet med information och studievägledning, påpekade vicerektor Eva Åkesson när hon bjöd på seminarium i ett välfyllt Palaestra om universitetets internationaliseringsarbete.

I sitt inledningsanförande sa rektor Göran Bexell att arbetet med Bolognaprocessen måste ges högsta prioritet eftersom det innebär en unik möjlighet till förnyelse och kvalitetsförbättring.

Statssekreterare Karin Röding var inbjuden att tala om regeringens förslag till förändringar i högskoleförordningen. Förändringarna handlar om internationalisering, breddad rekrytering och förändrade antagningsregler. De visar riktlinjerna för hur Sveriges universitet och högskolor ska arbeta vidare med Bolognaprocessen.

Eva Åkesson presenterade ett antal arbetsgrupper vid Lunds universitet där arbetet med internationalisering enligt Bolognamodellen just nu pågår för fullt. Bland ska universitetets kvalitetsråd tillsammans med en mindre arbetsgrupp lägga fram ett förslag till hur kvalitetsgranskningen av program och kurser ska organiseras. En annan arbetsgrupp, som leds av Erik Hedberg på Examensavdelningen, arbetar med vilka kriterier som ska gälla när kurser och program ska delas in i grund- och avancerad nivå. En tredje grupp, med chefen för Studerandeenheten Tarmo Haavisto i spetsen, arbetar med frågor som rör förändringar i det nationella regelverket. Vad får exempelvis förändringar i det nationella regelverket för konsekvenser för universitetets lokala examens- och antagningsordning?

Slutligen finns en grupp som försöker se vad uppdelningen i grund- och avancerad nivå kommer att få för konsekvenser för dimensioneringen av utbildningen. Den arbetsgruppen leds av Malou Engberg de Carvalho vid Planeringsenheten.

Läs mer om universitetets Bolognaarbete på www.lu.se/Bologna

ULRIKA OREDSSON

”Områdena är vakna och på hugget”

EU-ANPASSNING. – Det märks att områdena är vakna och på hugget. Det finns en förväntan och en glädje även om det är ett stort arbete som ligger framför oss.

Så sammanfattar vicerektor Eva Åkesson det Bolognaarbete som just nu pågår ute på universitetets olika områden.

Seminariet om Bolognaprocessen avslutades med en paneldebatt där representanter från alla områden redogjorde för sitt arbete med att europaanpassa sina utbildningar. Just nu arbetar man efter riktlinjer som inte är helt klara, eftersom riksdagen fattar sitt beslut först i början av nästa år.

– I väntan på riksdagsbeslutet känns arbetet med Bolognaprocessen som en nattorientering utan karta, lampa och kompass, sa Bertil Holmberg, prodekan med särskilt ansvar för grundutbildningen vid Naturvetenskapliga fakulteten.

För att öka anställningsbarheten hos sina studenter planerar naturvetarna att införa en praktikperiod på kandidatnivå. Ett problem som man brottas med vid fakulteten är sammansvetsningen mellan master- och forskarnivå.

– Hälften av våra studenter fortsätter till forskarutbildningen och tillgodoräknandet av kurser kan bli ett dilemma, sa Bertil Holmberg.

Per Warfvinge, vicerektor vid LTHs grundutbildning, såg det som ett stort problem att regeringen inte vill förlänga civilingenjörs- och arkitektutbildningarna från fyra och ett halvt till fem år.

– Vi i Sverige riskerar att få en B-utbildning och Bolognaprocessen kan tvärtemot sitt syfte i göra att anställningsbarheten och utbytbarheten försvåras, sa Per Warfvinge.

Kristina Eneroth från Ekonomihögskolan och Annika Nilsson från Juridiska fakulteten var däremot glada över att högskolepropositionen talar för att varken ekonomutbildningen eller juristutbildningen måste förlängas.

Däremot ger Juridiska fakulteten fristående magisterprogram som nu ska gö-

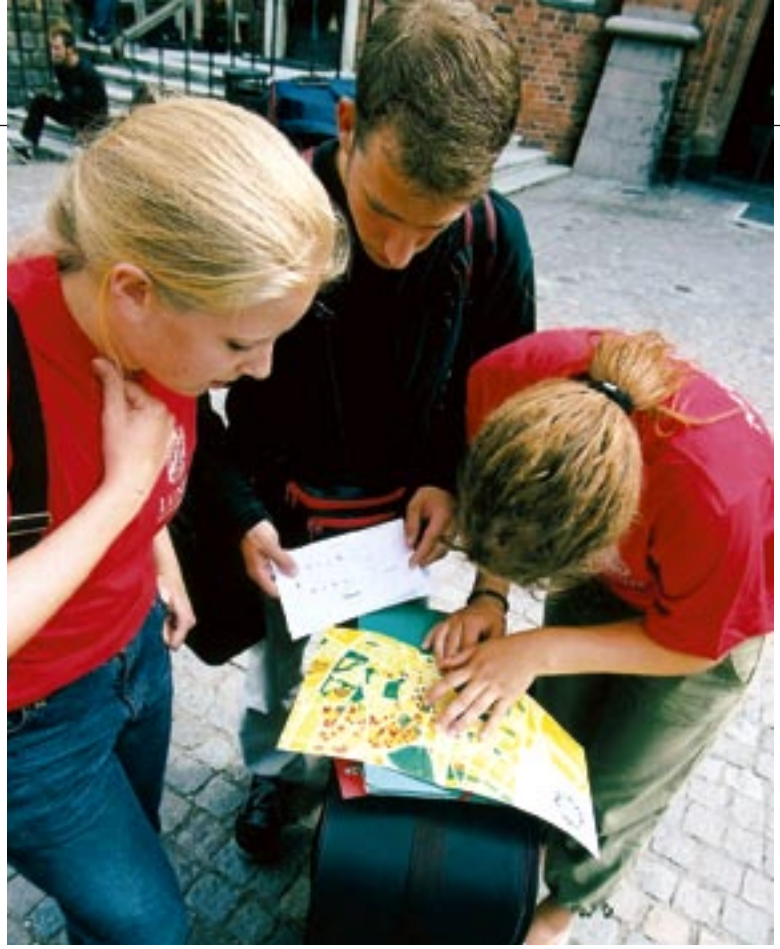

En nyanländ utbytesstudent får hjälp att hitta till sitt studentrum. När Bolognasystemet väl är infört ska det bli lättare för studenter att läsa delar av sin utbildning utomlands, eftersom universitetssystemen kommer att vara likadana i många EU-länder. FOTO: KENNET RUONA

Propositionen "Ny värld – ny högskola"

Regeringens förslag i propositionen "Ny värld – ny högskola", som innebär en anpassning till Bolognasystemet, som blir gemensamt för flera EU-länder

- Utbildnings- och examensstrukturen förändras genom en indelning i tre nivåer: grundnivå, avancerad nivå, forskarnivå. För tillträde till nästa nivå krävs en fullgjord examen.
- Samtliga kurser ska klassificeras att tillhöra antingen grund- eller avancerad nivå.
- En ny tvåårig mastersexamen införs.
- Den ettåriga magisterexamen ska finnas kvar.
- Högskolepoäng ska utformas efter den europeiska modellen ECTS. Ett högskolepoäng motsvaras av ett och ett halvt ECTS-poäng.

TIDSPLAN

BÖRJAN AV 2006: Riksdagen fattar beslut om propositionen "Ny värld – ny högskola".

1 JULI 2007: Universitet och högskolor i Sverige ska ha gått över till Bolognasystemet.

2010: Bolognasystemet ska vara infört i samtliga länder som ingår i överenskommelsen, f.n. 45 stycken.

ras om till antingen ett- eller två åriga mastersprogram. För trots att regeringen föreslår att den gamla magisterexamen ska finnas kvar så anses mastersexamen mer internationellt gångbar.

Gunnar Hjert från Medicinska fakulteten påpekade att nivåindelningen inte har en naturlig plats i yrkesutbildningar som läkarutbildningen.

– Den traditionella ämnesindelningen är på väg att försvinna, vilket försvårar utbytet och gör att indelningen i grund- och avancerad nivå försvåras. Vi arbetar mycket med problembaserat lärande och progressionen mellan nivåerna är steglös.

Men även medicinarna är intresserade av ökat utbyte, så därför kommer läkarutbildningen att läggas upp på ett sätt som underlättar för den som vill byta lärosäte någonstans mellan termin fem och sex.

Utbildningschef Johannes Johansson från det konstnärliga området tycker att området har kommit långt, även om t.ex. musiklärarutbildningen inte omedelbart kan inordnas i nivåindelningen enligt Bologna. Man samarbetar dock internationellt med Bolognaanpassningen, och det har bl.a. skrivits en handbok som musikutbildningar runt Europa använder.

– Arbetsmarknaden är aldrig lätt för dem med konstnärliga yrken och därför är anställningsbarheten något som vi arbetar hårt med, sa Johannes Johansson. Av dem som gått ut Musikhögskolan arbetar 85 procent med musik, men bara 17 procent har en arbetsgivare. Detta är en verklighet som vi måste förbereda våra studenter för.

Eva Wiberg representerade Området för humaniora och teologi i paneldebatten. Genom en omorganisation av ämnena inom Språk- och litteraturcentrum tror hon att en del av Bolognaarbetet kommer att underlättas. Omorganisationen innebär bl.a. ett ökat samarbete över ämnesgränserna på grund- och forskarutbildningsnivå (se artikel på sid. 6).

Ett annat led i Bolognaarbetet är att det stora antalet fristående kurser ska ses över.

– Vi måste också bli tydligare med vad en humanist är och på vilket sätt som vi är gångbara i samhället, sa Eva Wiberg.

Kjell Hansson från Samhällsvetenskapliga fakulteten beskrev hur fakulteten sedan en tid tillbaka utvecklar ett antal mastersprogram som ska vara gemensamma för hela fakulteten, samtidigt som de slår vakt om ämnesfördjupningen. På det sättet försöker man komma runt den merkostnad som det innebär att förlänga utbildningarna från magister till master.

ULRIKA OREDSSON

Informationskompetens blir allt viktigare

EU-ANPASSNING. – Från bibliotekshåll ser vi Bolognaprocessen som en möjlighet att höja studenternas informationskompetens, säger Lena Landgren, bibliotekarie vid Språk- och litteraturcentrum.

Annakim Eltén och Lena Landgren på SOL-centrums bibliotek ser fram emot Bolognasystemet. FOTO: ULRIKA OREDSSON

Enligt Lena Landgren och hennes kollega Annakim Eltén är studenternas informationskompetens en viktig ingrediens i arbetet med att kvalitetssäkra universitetets utbildningar enligt Bolognamodellen. Dessutom pekar många måldokument – från högskolelagen till universitetets strategiska plan – på vikten av höjd informationskompetens som ett led i det livslånga lärandet.

– I Finland där man redan infört Bolognamodellen fullt ut låter man studenterna ta ett ”körkort” i informationskompetens, berättar Lena Landgren.

Där han man bestämt att man på Bolognamodellens grundläggande nivå ska ha en viss kompetens i informationssökning. Sedan ökar kraven något på den avancerade nivån och på forskarnivån ställs ytterligare krav.

BIBLIOTEKEN som serviceinstitution, då bibliotekarien hjälpte studenten eller forskaren att hitta rätt hylla, tillhör en svunnen tid.

– Idag lever vi en mer komplicerad värld, säger Annakim Eltén. Ofta räcker det inte att man lär sig en viss text, utan själva informationssökningen måste vara en del av utbildningen. Inom vissa utbildningar, som exempelvis läkarutbildningen, där man arbetar mycket med problembaserat lärande, ingår poänggivande kurser i informationskompetens.

Sedan ett par år har Lunds universitets bibliotek utvecklat det elektroniska hjälpmedlet ”Mitt kursbibliotek”. Där lägger kursanordnare, ofta med hjälp av universitetets bibliotekarier, upp länkar till kurslitteratur och listor över annan rekommenderad bredvidläsning.

– Man kan säga att ”Mitt kursbibliotek” är ett hjälpmedel för att höja studenternas informationskompetens, säger Annakim Eltén.

NÄR MAN ORGANISERADE det nya biblioteket vid SOL-centrum har man haft Bolognaprocessen i åtanke. Exempelvis tror man att upplägget där varje bibliotekarie arbetar särskilt mot ett visst ämne kommer att ha positiva konsekvenser för studenternas informationskompetens. En ganska stor del av bibliotekariernas arbetstid går åt till att utbilda både studenter och forskare i informationssökning.

– Det stärker samarbetet mellan biblioteket och institutionerna, säger Lena Landgren.

Dessutom har man redan nu märkt av att det gemensamma biblioteket på SOL öppnar för nya kontaktytor och samarbeten över ämnesgränserna.

Men även om biblioteket efter sammanslagningen har ett intensivare samarbete med institutionerna tycker både Lena Landgren och Annakim Eltén att lärarnas insikt om vikten av informationskompetens kan bli bättre. Därför anordnade de i början av oktober en workshop i hantering av undervisningsmaterial där bland annat kompendiehantering och undervisning i hur man använder sig av ”Mitt Kursbibliotek” stod på schemat.

ULRIKA OREDSSON

LU får 1500 nya platser

LUS-ordförande orolig för utbildningskvaliteten

HÖGSKOLEUTBYGGNAD. Närmare 1.500 nya studieplatser och 26 miljoner kronor för att höja kvaliteten i utbildningarna.

Det är vad Lunds universitet kammar hem i nästa års budgetproposition.

Sammanlagt satsar regeringen 1,25 miljarder kronor på 17.500 nya högskoleplatser fram till år 2007. Enligt statssekreterare Kerstin Eliasson, som presenterade årets budgetproposition för universitetets anställda i Gamla biskopshuset, har regeringen aldrig gjort en så stor utbyggnad i så snabb takt.

REKTOR GÖRAN BEXELL är nöjd med regeringens satsning på utbildningskvaliteten.

– Detta är pengar som vi och andra lärosäten har efterlyst länge, säger han och berättar att arbetet med att höja kvaliteten till stor del kommer att ske inom ramen för Bolognaprocessen.

Sammanlagt kommer Sveriges lärosäten under två års tid att dela på 268 miljoner kronor till kvalitetsförbättringar inom områdena humaniora, samhällsvetenskap, juridik, teologi, naturvetenskap, teknik och farmaci.

Av Lunds 1.475 nya studieplatser är 55 öronmärkta till läkarutbildningen. Eftersom Lunds universitet redan har en överproduktion på studenter kommer tillskottet på 106 miljoner kronor att gå både till förstärkning av befintliga utbildningar och till utbyggnad av antalet platser vid framför allt Campus Helsingborg och Naturvetenskapliga fakulteten.

SAMMANLAGT GICK 17 procent av de nya högskoleplatserna till Skåne. Förutom Lunds universitet fick Malmö högskola 1.215 och Högskolan i Kristianstad 250 nya platser.

Regeringen avsatte också 30 miljoner kronor till arbete med Bolognaprocessen. Pengarna ska gå via Sveriges nätuniversitet, som har fått ett utvidgat uppdrag, men det är ännu inte klart hur medlen ska fördelas bland lärosätena.

En förbättring från förra årets budgetproposition är att årets procentsats för den så kallade pris- och löneomräkningen är 2,1 procent. Siffran ska jämföras med förra året då procentsatsen bara var 1 procent. Men den reella ökningen, om man tar hänsyn till höjda löner och inflation, borde vara 3,5 procent.

ULRIKA OREDSSON

Mer energipengar

ENERGIKICK. Regeringens höstbudget innehåller ett lättnadens besked för alla energiforskare: Energimyndigheten, som är den största anslagsgivaren till svensk energiforskning, får återställd budget till ungefär samma nivå som tidigare.

I april förra året drabbades nämligen den svenska energiforskningen av en kalldusch: helt utan förvarning beslutade regeringen att halvera Energimyndighetens budget. Beskedet lade flera forskningsprojekt i träda och många forskare protesterade högljutt. Nu höjer regeringen anslagen till 815 miljoner kronor per år. LTH brukar vara en av myndighetens största anslagsmottagare.

FOTO: ULRIKA OREDSSON

Elisabeth Månsson, ordförande i LUS.

Vad tycker studenterna vid Lunds universitet om att antalet utbildningsplatser ökar?

– Det är synd att regeringen satsar mer på kvantitet och inte på kvalitet, säger Elisabeth Månsson som är ordförande för Lunds universitets studentkårer, LUS. Vi är oroliga för hur det kommer att gå med lärarresurser och lokaler om ännu fler studenter ska studera här. Men om man nu väljer att göra den här satsningen så hoppas vi att statsmakterna låter universitetet göra en långsiktig planering så att man inte tar bort platserna igen efter ett par år.

– Vi anser att utbildningar ska ges tillräckliga resurser eller inte ges alls. I dag ges inte universitetet nog med resurser för att tillgodose både kvaliteten i utbildningen och regeringens kvantitativa 50%-mål, säger hon och tillägger att det är nästintill oförskämt att låta en massa människor dra på sig höga studieskulder när om man inte kan garantera en utbildning av god kvalitet.

Ny professor i risk- och säkerhetshantering

Bättre beredskap gör samhället mindre sårbart

RISKFYLLT. Kurt Petersen är LTHs senaste professor. Hans ämne heter risk- och säkerhetshantering och med det är han unik i åtminstone Norden.

– I Stavanger i Norge finns det en professor i tillförlitlighet, men den är mest inriktad på oljehantering, säger han på en svenska som klingar starkt av danska.

Katastrofer händer hela tiden: tsunamin och översvämningen i New Orleans är ett par av de senaste.

– Vad vi kan göra är att förbereda vårt samhälle så att det blir mindre sårbart.

Kurt Petersen har sin bas i statistiken som han studerat och arbetat med på Köpenhamns universitet och DTU. Tillförlitlighetsanalys är ett statistiskt ämne med inriktning mot säkerhetsfrågor. Förutom statistik handlar hans ämne om fel i tekniska system, om mänskligt beteende, ledning och kontrollåtgärder.

KURT PETERSEN ARBETADE i 22 år på Forskningscenter Risö, där han ingick i en grupp som arbetade med säkerhetsforskning. I åtta år sysslade han sedan med transportsäkerhet vid det statliga institutet Danmarks Transportforskning.

Inom riskhantering vill man utveckla en metodik och skapa bättre instrument för t.ex. kommunalt beslutsfattande. Krisberedskapsmyndigheten i Stockholm ansvarar för koordineringen av samhällets insatser och behöver bättre underlag för bedömningar, mer stöd från forskningen. Kurt Petersen nämner fågelinfluensan som ett exempel på risker som vi saknar beredskap för. Det gäller att väga riskerna och vid behov finna skyddsinsatser mot dem. Samhället blir mer och mer sårbart, menar han.

– En orsak till vår sårbarhet – tänk t.ex. på elavbrottet i Sverige för två år sedan som även drabbade delar av Danmark i flera timmar – är att vi kommer allt närmare gränsen för vår kapacitet. Det gör vi för att vi vill vara effektiva och ekonomiska, säger Kurt Petersen.

I den situationen krävs det en plan för vad som kan hända och hur det ska åtgärdas. Nu fanns det hushåll som ännu 25 dagar efter stormen Gudrun inte hade elström!

– Klimatförändringarna ökar riskerna. I Danmark beräknar vi att oljeplattformar ska klara de stormar som bara inträffar en gång på 50 år. Men hur går det om vi vill öka livslängden på plattformarna och klimatet förändras?

Kurt Petersen har sökt sig till Lund av två skäl; dels för den helt unika utbildningen i riskhantering, dels för forskningsnätverket LUCRAM, där han nu blivit ordförande. LUCRAM har åtta doktorander vid olika institutioner, de flesta ännu inom LTH.

Kurt Petersen bor kvar med sin familj i västra delen av Storköpenhamn. På fritiden springer han gärna halvmaraton utanför Roskilde, det är bra både för kroppen och för den mentala hälsan, tycker han. Det behövs också eftersom han tycker om god mat och vin. Vinet köper han gärna själv på små franska vingårdar under semestern.

– Har jag tid spelar jag också gärna fotboll med mina gamla vänner från Risö.

TEXT & FOTO: MATS NYGREN

FOTNOT: Den 1 september efterträdde Kurt Petersen Sven-Erik Magnusson vars ämne hette byggnadstekniskt brandskydd. Dessförinnan var Kurt Petersen adjungerad professor på 20 procent på LTH.

Kurt Petersen är förste innehavare av den nya professuren i risk- och säkerhetshantering.

Samma forskare väntar på pengar från olika håll

FORSKNINGSMEDEL. Många forskargrupper vid Lunds universitet har varit och är fortfarande sysselsatta med sina ansökningar till tre stora anslagsgivare – Vetenskapsrådet, Strategiska stiftelsen och Vinnova.

Den första att falla ut blir Vetenskapsrådet – de s.k. Linnéansökningarna. Den ansökningsprocessen startade redan i våras då forskarna kom in med ansökningar till sina fakulteter. Fakulteterna gallrade hårt och skickade vidare sammanlagt 35 ansökningar till en ledningsgrupp på central universitetsnivå där ytterligare en gallring gjordes. Man valde ut 16 ansökningar som nu returnerats till grupperna att gå vidare med. Ansökningarna ska sedan skickas till Vetenskapsrådet som ska ta beslut i december för att kunna dela ut pengarna senare i vår.

– Men det är bara ca 15 procent av ansökningssumman som vi kan räkna med att få, säger vicerektor Björn Wittenmark.

Strategiska stiftelsen ska dela ut 600 + 200 miljoner och där ligger Lund bra till, enligt Björn Wittenmark. Av totalt 53 från Lund finns det nu kring 15 forskargrupper kvar – och det är många bra ansökningar, menar vicerektor. Strategiska stiftelsen är i slutet av sitt arbete med ansökningarna och beräknas också fatta beslut i början av december.

Slutligen är det Vinnova som utlyst s.k. ”Vinn Excellence Centres”– en fortsättning på de tidigare kompetenscenter. Också här är det cirka 15 grupper från Lund som är med och söker pengar som ska delas ut nästa år.

Gemensamt för de tre anslagsgivarna är att de söker forskare i s.k. excellenta miljöer, och även om LU är stort kan dessa miljöer ringas in rätt väl. Det innebär att det till stor del är samma forskare som söker hos alla tre anslagsgivarna – även om själva ansökningarna och gruppsammansättningarna kan se lite annorlunda ut.

MARIA LINDH

Miljoner att spara på lokaler

SPARSATSNINGAR. Rationaliseringar ska ge Lunds universitet cirka 160 miljoner kronor till olika framtidssatsningar. Det blir de sammanlagda effekterna av Excellensprojektet, som universitetsstyrelsen nu har beslutat att gå vidare med.

Målet med Excellensprojektet är dels att frigöra medel för att förstärka resurserna för forskning och utbildning, dels att höja kvaliteten inom samma områden, samt inom ledning och administration. Inom sju olika delprojekt har man nu sett över universitetets hyror, upphandling, administration och budgetprocess. Man har också kommit med förslag till åtgärder för att få fram framgångsrika forsknings- och utbildningsmiljöer och till hur universitetets kommunikation och profilering ska förbättras.

Tre av delprojekten ska ge besparingar. Lokalkostnaderna ska sänkas med 50 miljoner kronor och driftskostnaderna med 60 miljoner, bl.a. genom elektronisk fakturahantering och elektroniska inköp.

Genom organisatoriska förändringar och effektivare administration beräknar man kunna spara drygt 50 miljoner kronor. Det handlar dels om roll- och ansvarsfördelningen mellan institutioner, områden och universitetsgemensam nivå för att minska dubbelarbete, dels om att effektivisera institutionernas administrativa arbete genom att de bildar större enheter. Läs mer om Excellensprojektet på www.lu.se/excellens

ULRIKA OREDSSON

3 SVAR

Tycker du att arbetsmarknaden ska styra intaget av studenter till universitet?

Maria Johansson, student, snart färdig med en magisterexamen i sociologi:
– Ja, de måste ju åtminstone vara relaterade till varandra. Fast, man kan ju så klart fråga sig vilken värld som ska styra, universitetsvärlden eller samhällets tillfälliga behov. Man hoppas givetvis att fler arbetsgivare ska inse vårt värde och att det ska skapas nya jobb som efterfrågar vår kunskap.

Sune Sunesson, professor och dekanus för Samhällsvetenskapliga fakulteten:
– Arbetsmarknaden har alltid en betydelse, men med de dåliga prognosmetoderna vi har springer åt samma håll och utbildar till samma sak. Och det har vi dåliga erfarenheter av. Då är det bättre att låta tillgången på duktiga, intresserade och motiverade studenter styra utbildningsutbudet.

Carin Andersson, universitetslektor i mekanisk teknologi och verktygsmaskiner:
– Absolut. För mig är det en självklar hänsyn mot studenterna att inte lura dem till en utbildning där det inte finns plats på arbetsmarknaden.

Färre nämnder i LTHs nya organisation

OMORGANISATION. De 16 nuvarande utbildningsnämnderna reduceras till fyra på LTH. De nuvarande tre forskningsnämnderna ersätts med en stor forskningssenat bestående av 27 forskare/lärare och tre studenter. Alla institutioner är därmed representerade i senaten.

Ett förslag till omorganisation av LTHs verksamhet, ledning och styrning har utarbetats under sommaren.

När styrelsen behandlade förslaget i mitten av september ville den ha arbetsfördelningen kring grundutbildningen bättre belyst. Förslaget har därför – i samverkan med LTHs ledning – analyserats i detalj av en arbetsgrupp med professorerna Anders Axelsson, Gustaf Olsson och vice studentkårsordförande Nils Mattisson. Deras förslag ingår nu i det reviderade förslag som den 12 oktober åter behandlas av LTHs styrelse.

Ärenden om disputationer ska enligt förslaget behandlas av forskarutbildningsnämnden medan lärarförslagsnämnden ansvarar för rekryterings- och befordringsärenden.

Syftet med reformen är att öka effektiviteten och flexibiliteten i organisationen och anpassa den till dagens tuffa situation då 75 procent av forskningen finansieras via externa finansiärer. Forskningen blir därmed i allt högre grad gränsöverskridande.

En förhoppning är att ett tiotal forskningsportaler ska bildas som en bredare mötesplats för forskare inom besläktade områden. De ska bl.a. kunna vara bas för gemensamma ansökningar om forskningsmedel (se även faktaruta på sidan 15).

MATS NYGREN

Kåkstad i Lima. Enligt FN:s milleniemål ska livet för minst 100 miljoner invånare i slummen förbättras. Det görs bäst i små lokala projekt, menar David Satterthwaite. FOTO: KARIN GRUNDSTRÖM

Fattigdom bekämpas bäst i lokala projekt

URBANISERINGSKONFERENS. – Vem lånar ut 20.000 dollar till 300 fattiga kvinnor? Världsbanken? Nej. Internationella utvecklingsbanken? Nej. Bilaterala myndigheter som SIDA? Möjligen i undantagsfall.

David Satterthwaite, från International Institute for Environment and Development, IIED, i London fick förra året Volvos miljöpris. I mitten av september besökte han LTH under konferensen N-AEARUS.

– Lite ironiskt att jag fick pris av Volvo, jag som inte har någon bil, kommenterade han.

David Satterthwaite deltog i den grupp som formulerade förslagen till FN:s milleniemål. Ett mål är att livet för minst 100 miljoner invånare i slummen ska förbättras betydligt samtidigt som man skapar alternativ till att nya kåkstäder bildas.

Hans budskap var att det internationella utvecklingsarbetet måste anlita lokala (gräsrots)-organisationer för att lyckas bekämpa fattigdomen.

– När utvecklingshjälp startades på 50- och 60-talen handlade det om stöd till central infrastruktur i de fattiga länderna. Hjälpen kanaliserades via de lokala regeringarna. Och så ser bilden fortfarande ut, men det håller inte när målet är fattigdomsbekämpning, förklarade David Satterthwaite.

Hans egna erfarenheter startade just med ett projekt där 300 hemlösa familjer i Zimbabwe behövde låna 20.000 dollar. Det löstes genom ett kvinnligt nätverk som såg till att pengarna återbetaldes.

Sådana lokala organisationer finns det gott om, berättade David Satterthwaite. De kan hjälpa till med att förvalta kapital och sköta organisationen, administrera vatten, skolor, husbyggnad etc. Sådana grupper utför dessutom saker som exempelvis bygger toaletter. Och det till en kostnad av en fjärdedel mot när proffs ska göra samma saker. ”Bottom up-development” kallas denna form av bistånd och det finns många exempel på lyckade projekt.

– Det är sådana småskaliga projekt som är långsiktigt effektiva. De ger inflytande åt de tilltänkta understödstagarna och involverar deras arbetskraft. Men federationer av bostadslösa har mäktiga fiender, t.ex. bland markägarna.

SIDA HÖR DOCK TILL de bättre statliga biståndsorganisationerna, enligt David Satterthwaite. De har grundat hälften av de goda exempel han känner till.

David Satterthwaites framträdande var ett av många under N-AERUS, som i år arrangerades av Avdelningen för boende och bostadsutveckling med stöd av SIDA. N-AERUS står för ”Network-Association for European Researchers on Urbanization in the South” (www.naerus.net).

MATS NYGREN

Energiforskare på LTH bildar samarbetsportal

TVÄRENERGI. Hur ska vi klara klimatfrågan? Hur kan trafikens utsläpp minskas?

Energifrågorna är många och angelägna och sysselsätter därför flera forskare på framförallt Lunds Tekniska Högskola. Men eftersom energiforskarna är många och spridda på nästan alla institutioner kan det vara svårt för både utomstående och kollegor att skaffa sig en överblick. Därför har en grupp energiforskare på LTH nyligen tagit initiativ till en s.k. Energiportal för att öka samarbetet och lotsa kollegor och andra rätt i organisationen.

Lars J. Nilsson, professor i miljö- och energisystem, och Bengt Sundén, professor i värmeöverföring och prefekt på Institutionen för energivetenskaper, har utsetts till ordförande respektive vice ordförande i den styrgrupp som koordinerar arbetet.

– Det finns flera fördelar med en sådan här satsning. Grundtanken är att Lunds universitet ska bli synligare och ännu bättre på forskning och undervisning inom energiområdet. Vi kan t.ex. samordna grundutbildning och doktorandkurser i högre utsträckning än idag. Det finns även potential för mer forskningssamarbeten och gemensamma ansökningar, förklarar Lars J. Nilsson.

– Forskningsstiftelser och andra finansiärer efterlyser allt oftare större, mångvetenskapliga projekt och då måste man kunna se över institutionsgränserna. Dessutom ställer de allt högre krav på att universiteten själva ska göra en första sållning, och då kan portalen fungera som ett ledningsstöd. Förändringarna har lett till att vi lägger mer tid på ansökningar men också att vi tvingas tackla större problemkomplex, tillägger Bengt Sundén.

UTÖVER FINANSIERING och samordning av utbildning är alltså en tanke att synliggöra sig utåt, inte minst eftersom energifrågor är en angelägenhet för var och en.

– Energi är ett område som de flesta kan relatera till och där de flesta kan påverka genom sitt eget beteende. Energi är som blodomloppet – utan ljus, värme och transporter skulle samhället stanna, påpekar Lars J. Nilsson.

Han menar att den offentliga debatten har varit olyckligt låst kring kärnkraftsfrågan. Många energifrågor har tagit utgångspunkt i för och emot kärnkraft.

– Jag tror vi är på väg bort från det och att man allt mer kan föra en fruktbar debatt om förnybara energikällor och energieffektivisering på sina egna meriter. Vår uppgift är dock inte att arbeta med opinionsbildning utan att föra ut kunskap inom området, betonar han.

ENLIGT BENGT SUNDÉN handlar de stora framtida energifrågorna bl.a. om klimatfrågan, att trygga elförsörjningen, samt se till att det finns teknologi och resurser för att på ett miljövänligt sätt lösa transporter av gods och personer.

– Regeringen har en uttalad ambition att minska oljeberoendet, och transportsektorn är i princip helt oljeberoende. En annan viktig fråga är hur vi kan klara avfallshanteringen där energiåtervinning är en del av lösningen, menar Bengt Sundén.

Energiforskningen på LTH är bred. Förbränning, energiomvandling och energianvändning brukar lyftas fram som starka forskningsområden liksom alternativa bränslen, bl.a. etanol.

I ett första steg kommer styrgruppen att begära medel av LTH:s ledning för att deltidsanställa en sekreterare och ta fram en hemsida. Även seminarier och workshops för såväl specialister som en intresserad allmänhet står på dagordningen. Projektmöten och informella lunchträffar är redan på gång. Att få med andra delar av LU är viktigt för att utnyttja den fulla potentialen.

KRISTINA LINDGÄRDE

Exempel på förnyelsebar energi: de tre kommunala vindmöllorna Anna, Bella och Clara strax väster om Lund. FOTO: MATS NYGREN

Forskningsportaler

LTH:s ledning har fattat beslut om att inrätta ett antal s k forskningsportaler, vid LTH, och på sikt förhoppningsvis vid hela universitetet. Idén är att i någon informell form gruppera forskningen och den kunskap som finns i ett antal övergripande ämnesområden. Till skillnad från dagens organisationsstruktur, som kan te sig svårbegriplig för utomstående, är tanken att en mer logisk beskrivning kan bilda mötesplats för forskare och en plattform för externa kontakter.

Juridikens dag

Om trovärdighet, trafficking och tvångslicencer

LAGLIGT. Hade den åtalade verkligen hotat och svurit åt den kvinna han råkade i bråk med på bilparkeringen vid Center Syd? Eller är det hon som förtalat honom, upprörd över sin påkörda bil?

Det var en ”riktig” domare, hovrättsassessor Anette Ohlsson, som ledde förhandlingarna vid det välbesökta rättegångsspelet på Juridikens dag i början av oktober. Nämnden och representanterna för åklagare och försvar var däremot yngre än vanligt: de bestod av juridikstudenter och besökande skolungdom.

Spelet hade planerats av de juridikstuderande fakultetsambassadörerna, och engagerade både deltagare och publik.

– Den tilltalade verkar opålitlig. Han sa att det inte märktes när han körde in i hennes bil, men det borde han ha märkt! Och så påstod han först att han inte svurit åt henne, men ändrade det sen till att båda svurit åt varann, sa en flicka i publiken.

SÅDANA FRÅGOR om trovärdighet kommer ofta upp i rätten, förklarade Anette Ohlsson. I det verkliga fall som rätttegångsspelet byggde på fanns dock ett vittne, vilket gjorde att man slapp utgå bara från bedömningar (mannen dömdes också i slutändan till 100 dagsböter för olaga hot).

Andra inslag vid Juridikens dag var rundvandringar på Juridicum, visning av biblioteket samt föredrag om EG-rättens roll i svensk arbetsmarknad, könsfördomar i samband med sexualbrottsmål, sambolagens regler vid separation, trafficking och patent på HIV-mediciner.

Juridicum hade öppet hus på Juridikens dag.
FOTO: BJÖRN LARSSON/HAGBLOM FOTO

Två olika perspektiv på trafficking diskuterades av docenten i folkrätt Gregor Noll. I det ena perspektivet sätts offret i fokus, och en prostituerad kvinna ses som ett utnyttjat offer oavsett villkoren. I det andra är statens perspektiv i fokus, och människor anses inte som offer om de frivilligt valt att ta risker för att få ett bättre liv. Har man det perspektivet kan kampen mot trafficking bli en del av västvärldens allmänna strävan att stänga gränserna mot världens fattiga.

– Vi måste vara noga med att upprätthålla skiljelinjen mellan människohandel och människosmuggling, menade därför Gregor Noll. Den första inbegriper falska löften och våld, den andra om ett medvetet accepterande av risker och svåra villkor.

Han menade att de internationella orättvisorna borde få en större plats i diskussionen om trafficking. Visst är påtvingad prostitution ett brott mot de mänskliga rättigheterna, men det kan den ursprungliga misären i hemlandet också vara. Och visst är illegal invandring ett brott, men att förfölja människosmugglarna nyttar föga, så länge de usla villkoren i invandrarnas hemländer inte förbättras.

SAMMA INTERNATIONELLA klyftor berördes av Hans Henrik Lidgard, professor i civilrätt. Han talade om den handels- och patentlagstiftning som tidigare gjort bl.a. HIV-medicin oöverkomligt dyr för u-länderna.

Numera är det dock möjligt för aidsdrabbade länder att få bromsmedicin via s.k. tvångslicenser, som de patentägande läkemedelsföretagen är tvungna att gå med på vid nationella nödlägen. Amerikanska läkemedelsindustrin, som tidigare försökt stoppa sådana tvångslicenser, har nu gett upp dessa försök.

– Vid mjältbrandslarmet som följde på elfte september började USA tala om tvångslicenser på mjältbrandsmedicin. Efter det kunde man inte gärna stoppa tvångslicenser för den mångdubbelt större aidskatastrofen, sa Hans Henrik Lidgard.

HAN SER IDAG inte den internationella lagstiftningen som största hindret för u-ländernas tillgång till livsviktig medicin. Nu utgörs problemen snarare av korruptionen och bristen på teknologi inom många av dessa länder. För att systemet med tvångslicenser ska fungera måste det nämligen vara säkert att de billiga, licenstillverkade medicinerna inte smugglas tillbaka till i-världen och säljs där till ett högre pris. Medlen ska också helst tillverkas av de aktuella länderna själva, vilket förutsätter bättre hjälp med teknologiöverföring från i-länderna.

INGELA BJÖRCK

CTR-dagarna

Buddister, sikher, hinduer och muslimer i Sverige, jungfru Maria i den samiska religionen och ökenfädernas tänkespråk från 300-talet – det och mycket mer stod på programmet vid CTR-dagarna hos Centrum för teologi och religionshistoria.

Stor variation bland svenska buddister

OTYPISKA. Underhållaren Claes Malmberg, som berättat om sitt liv som buddist i SJ:s tågtidning Kupé, är en av företrädarna för buddismen i Sverige. Men knappast en av de mest typiska, enligt Katarina Plank som doktorerar på detta område.

– De flesta buddister i Sverige är inte konvertiter – svenskar som övergått till buddismen – utan asiater. Det finns kanske 15–20.000 asiatiska buddister och bara några tusen konvertiter i landet, men de senare är mycket mer synliga, sa hon vid CTR-dagarna.

Båda dessa grenar av buddismen är mångfasetterade. I den första finns bl.a. thailändsk, lankesisk och taiwanesisk buddism, medan konvertiterna främst ägnar sig åt zen eller tibetansk buddism. Men medan konvertiterna har lokaler inne i storstäderna, så ligger de asiatiska templen i regel mer undanskymt i förorterna.

Praktiken skiljer sig också. Konvertiterna brukar träffas varje vecka för studier eller meditation, medan de asiatiska buddisterna besöker templen mer sällan och oftast i samband med festivaler eller ritualer.

Buddismen ses i Sverige mer positivt än andra icke-västerländska religioner. Av flera skäl, tror Katarina Plank:

– Den uppfattas som fredlig och rationell, samt betonar individualitet och egna erfarenheter snarare än dogmer. Var och en kan därför välja sitt sätt att blanda studier, meditation och ritualer, säger hon. Avsaknaden av dogmer gör det också möjligt att hitta kristen zen, och att vissa konvertitgrupper kallar sig ”religiöst obundna”.

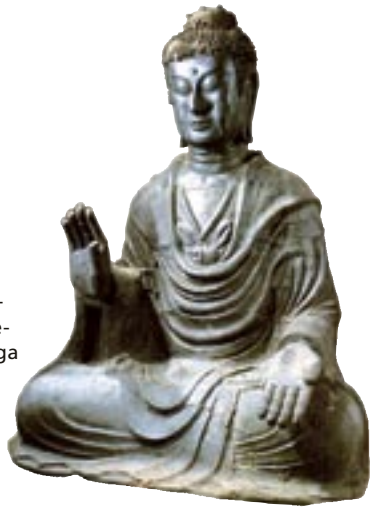

Buddhas läror praktiseras på många olika sätt i Sverige.

INGELA BJÖRCK

Ökenfäder gör comeback

SANDPAPPOR. – Det är märkligt att ökenfäderna kan väcka intresse idag. Både öken och fäder – ofruktbarhet och patriarkat – är ju helt fel i vår tid!

Det sa Samuel Rubenson, professor i kyrkohistoria, som talade vid CTR-dagarna under rubriken ”Ökenfädernas comeback”.

Ökenfäderna är de kristna asketer som drog ut i den egyptiska öknen på 300-talet. Deras tänkespråk nedtecknades och blev viktig läsning i den tidiga kyrkan. I väst glömdes de sedan så småningom bort, ända till sin comeback ganska nyligen.

Samuel Rubenson har själv bidragit till denna genom en uppsats om tänkespråken. Han är ändå förvånad över att dessa gamla texter idag citeras av präster och pastorer i både frikyrkorna, svenska kyrkan och katolska kyrkan.

– Någon har sagt att ”det är som att få sand i munnen att läsa tänkespråken”. Och några av dem är verkligen svårförståeliga eller rent obehagliga, menade han.

Som exempel på motsatsen tog han en anekdot om Amma Sara (ja, även en del kvinnor var med i öknen). Hon ska ha sagt att hon ”hellre ville be om ett rent hjärta än om att vara så att människor blev nöjda med henne”, vilket Rubenson såg som en uppmaning att stå emot grupptryck och anpasslighet.

Även ett tänkespråk om Abba Pambo, som bad Gud att inte ”förhärliga honom på jorden”, kan ha sitt värde idag.

– Det talas så mycket om att man ska ”bejaka sig själv” och ”ta sin plats i rampljuset”. Men ökenfäderna insåg att brist på självkänsla inte botas med glada tillrop om att bejaka sig själv. Mot bristen på självkänsla ställde de meningen i en kallelse, en uppgift utanför det egna jaget, sa Samuel Rubenson. Enligt hans åsikt kan ökenfädernas teologi ses som ett sätt att göra tron brukbar, vilket är viktigt för många som söker andlig vägledning.

INGELA BJÖRCK

SKITBRA!

Det luktar inte särskilt mycket om biogasproduktionen på Annebergs gård. De stora biogaskamrarna är tomma och resten av produktionen sker i slutna cisterner. Inte ens restprodukterna som ligger framme likt rutten tång i olika kar luktar särskilt starkt. De är biologiskt stabiliserade.

LUM har besökt gården Anneberg på slätten utanför Billeberga och forskningsprojektet Agrigas. Här arbetar man med att ta fram energi ur jordbrukets restprodukter. Speciellt aktuellt är hästgödseln.

Skånes 45.000 hästar lämnar efter sig en halv miljon ton gödsel varje år! Denna gödsel utnyttjas dåligt, näringen tas ofta inte till vara. Dessutom bildas stora mängder metan- och kväveoxidgaser när gödslet deponeras. Sådan deponering blir dessutom olaglig från och med i år.

EN LÖSNING PÅ DE HÄR problemen kan vara att tillverka biogas av hästskiten. Ordet hästkraft kan då få en helt ny mening. Gasen skulle kunna ge över 300 GWh (gigawattimmar) bara i Skåne, vilket är jämförbart med den gas som framställs idag i sopdeponier över hela landet eller hälften av den nuvarande svenska vindkraften.

– Av något som nu är ett landsbygdsproblem vill vi skapa en resurs, förklarar teknologie doktor Lovisa Björnsson, som leder försöken.

För att undersöka de här möjligheterna fick hon och professor Bo Mattiasson vid Avdelningen för bioteknik tillsammans med lantmästare Kjell Christensson, som är projektets koordinator mot lantbrukssidan, 200.000 kronor av region Skåne i våras. Agrigasprojektet vann också nyligen region Skånes klimatpris.

I ännu ett nytt projekt ska man undersöka om det går att få ekonomi i att odla energigrödor direkt för rötning (biofördgasning). Dessa grödor skulle bevattnas med toalettvatten. Resterna från rötkammaren ska sedan användas som biogödsel i livsmedelsodlingar.

LANTBRUKARE Kjell Christensson är ägare till Anneberg och ansvarig för anläggningen.

– Efter nedbrytning är mer av kvävet i växtresterna tillgängligt för växterna. Fältförsök som vi gör i samarbete med SLU Alnarp visar att vi genom att röta växtrester och återföra rötrestens näringsämnen till odlingen kan bevara 60 kg kväve per hektar. I ekologisk odling, där kravgodkända gödningsmedel kan vara en bristvara, både ökar det skördeutbytet samt förbättrar kvalitén på produkten (t.ex. genom ökad proteinhalt i vete, vilket förbättrar vetemjölets bakningsbarhet). Det enda vi egentligen pillar bort i gasbildningen är lite kol, säger han.

HÄSTGÖDSELN INNEHÅLLER mycket näring men är också uppblandad med mycket svårprocessad halm. Den kan givetvis komposteras på vanligt sätt. Då ▶

I gaskamrar som dessa sker den första behandlingen av hästgödslet. Det värms upp av varmvatten i slingorna på golvet. Emma Kreuger visar var gasen samlas in.

Emma Kreuger och Lovisa Björnsson testar gasbildningen vid olika processer i laboratoriet. När gas utvecklas fylls foliebladen som ballonger.

På Lunds Civila Ryttarförening samlas tonvis med gödsel från de cirka 45 hästarna. Snart kan man kanske göra något nyttigt av detta miljöproblem. Gerda Wissler mockar.
NEDAN: Så här ser slutprodukten (slurryn) ut efter förgasningen. Växtdelarna blir ett utmärkt jordförbättringsmedel.

▶ Biogas

I syrefri mikrobiell nedbrytning bildas metan och koldioxid, biogas. Processen sker ofta i två steg. Nytt material tillförs kontinuerligt reaktorn och gammalt tas bort. Gasen samlas upp under iakttagande av stränga säkerhetsföreskrifter.

Efter att koldioxid och svavelväte har renats bort kan gasen med fördel användas som bränsle i bilar, bussar eller traktorer med specialanpassade motorer.

Samtidigt minskar man utsläppen av växthusgaser och den kväveurlakning som annars sker när organiskt material bryts ner spontant ute i naturen eller på soptippar. Man förbättrar hästgödselns potential även som växtnäring, och näringen blir lättare att sprida på åkern efter att materialet varit igenom biogasprocessen. Även om man tillför värme för att få fart på processen är energiutbytet klart positivt.

stabiliseras den och kan sedan användas som gödning, men man tar inte vara på mycket av energin och 50–90 procent av ammoniumkvävet går förlorat. Det gör det inte i en biogasreaktor.

För att undvika dyra transporter tänker sig Lovisa Björnsson att det i framtiden i stort sett finns en biogasreaktor för varje gård.

– Svårigheten idag är inte att göra gas utan att få ekonomi i produktionen. Om det finns ytterligare ett motiv eller behov med i bilden kan det löna sig. Till exempel är det viktigare för ekologiska odlare att hålla alla näringsämnen kvar på gården.

– Men energipriserna avgör det mesta. Nu börjar bensinpriserna göra det attraktivt att som vi köra en biogasdriven bil. Det finns ett 45-tal gasmackar i landet och det är som fordonsbränsle gasens miljöeffekt är störst.

Biogas kan också spridas via det existerande naturgasnätet i Skåne/Västsverige.

I Tyskland används gasen till att göra el. Det är en omväg, men beror på att alternativ elproduktion stimuleras.

JUST NU KÖR Lovisa Björnsson och projektanställda Emma Kreuger det första provet på hästgödsel i sin reaktor. Det sker med torrötning som är en annan metod än den vanliga. Vanligen gör man en soppa (slurry) med 90–98 procent vatten, men här låter man en mindre mängd vätska cirkulera över materialet och värmer (till ca 37 grader) och låter gasen utvecklas när mikroorganismerna startar sitt nedbrytningsarbete. Dessa mikroorganismer behöver aldrig tillföras, de finns naturligt i materialet.

Tillsammans har Lovisa Björnsson och Kjell Christensson visioner av lantbruken som ett slags förädlingsstationer i framtiden. Kanske kan de göra lantbrukarna i Sverige självproducerande på energi. Många nya jobb skapas i så fall, 650 per terrawattimme, beräknar man.

– Idag räcker en deciliter olja för en krona till att vinscha upp en bil till toppen av Eiffeltornet. Bortsett från att det är en konstig parkeringsplats verkar det orimligt billigt för så mycket arbete. Priserna på fossila bränslen kommer att fortsätta stiga, och då blir de förnybara alternativen intressantare, säger Emma Kreuger.

– Här kan politisk enighet och tydliga beslut göra Sverige världsledande på området, liksom Brasilien blivit världsledande på etanolproduktion, menar Kjell Christensson.

TEXT & FOTO: MATS NYGREN

AKADEMISKA HUS ANNONS

Erik Zillén är landets ende fabelforskare.
FOTO: MARIA LINDH

FÅNGAD AV FABLER

Vi är många som är uppvuxna med Pentti Varg, fröken Stork och de andra trivsamma och lite snusförnuftiga djuren i 70-talets stora barn-TV-serie ”Fablernas värld”.

– Men den ursprungliga fablernas värld är inte alls särskilt trevlig utan rå, hård och egoistisk. Där vinner den starka över den svaga och den smarta över den dumma.

Erik Zillén vet – han är landets ende fabelforskare och finns på Litteraturvetenskapliga institutionen i Lund.

Ett bra exempel på en klassisk fabel är den om vargen och tranan. Vargen har fått ett ben som fastnat i strupen. I sin nöd ber han tranan sticka in sin långa näbb i hans hals och dra ut det. Om hon gör det ska hon få en fin belöning. Tranan drar ut benet och när hon ber om sin belöning skrattar vargen hånfullt och säger ”Är det inte belöning nog att du haft ditt huvud i mitt gap och fått dra ut det helskinnat?!”

Erik Zillén är förvånad över att han är så ensam som fabelforskare . Även om fabeln inte har samma starka ställning som den hade på 1600- och 1700-talen är den fortfarande rätt så livaktig. Och jämfört med annan äldre litteratur så är den en ▶

I fablernas värld. Bild av Arthur Rackham ur ”Aisopos´fabler”.

stark överlevare. Den har klarat sig ända från 500 före Kristus då Aisopos kända djurfabler beräknas ha kommit till.

– Det är ju dessutom en komisk, lustfylld ofta dråplig litterär form som det är kul att jobba med, säger Erik Zillén

Han ser sin genre som ett gemensamt europeiskt kulturarv med rötter i den grekiska antiken.

– En fabel vore en bra EU-symbol!

VAD ÄR DÅ EN FABEL? Ja, inte vilken djursaga som helst, även om gränserna är porösa. Latinets fabula betyder påhittad berättelse. Och med en aisopisk fabel menas en kort berättelse med moralisk poäng – oftast är gestalterna djur, men det finns också växtfabler (Eken och vasstrået) och fabler med människor och gudar.

– Fabeln är en bruksgenre, en illustration till en tes eller ett budskap. Den tolkas normalt allegoriskt – det är ju en sorts bild.

Med djurens hjälp förstoras sådant som finns hos människan, med syftet att göra människan mindre djurisk. En fabel fungerar för det mesta uppfostrande. Därför är det inte svårt att förstå att fabeln blomstrade under upplysningstiden på 1700-talet. Och att den med sina didaktiska pekpinnar fick svårt att hävda sig senare under romantiken då fantasin och kreativiteten stod i fokus.

Erik Zilléns uppdrag är att skriva fabelgenrens svenska 1600- och 1700-talshistoria, men med ett europeiskt perspektiv. Intressant är att samma fabler kommer igen hela tiden fast i nya skepnader.

– Man kan tala om en europeisk fabeltrafik. En fabel går från Frankrike till Tyskland, kanske via England och sen tillbaka igen – ibland med samma budskap men ibland med ett helt annat.

I Norden blev ”Räven och druvorna” till ”Räven och rönnbären” (som även blev till ordspråket ”surt sa räven om rönnbären”).

”Hur fabeln har påverkat dagens kultur- och nöjesutbud ser man kanske tydligast genom hela Disneys produktion.”

De flesta, av 1600- och 1700-talets fabler har sitt ursprung långt tidigare. Den berömde fabeldiktaren Jean de La Fontaine ändrade lite på fabelns karaktär med sin samling som kom ut 1668.

– Den byggde också på Aisopos fabler, men La Fontaine gjorde fabeln mer litterär och dämpade det moraliska inslaget, säger Erik Zillén.

Den första fabelsamlingen på svenska kom 1603. Det var en översättning av en tysk samling med en stark luthersk influens. Martin Luther var förtjust i fabler och använde den formen ofta. Under reformationen användes bl.a. fabeln ”Magen och fötterna” för att stävja uppror genom att visa att även sådant som inte ser ut att arbeta (magen = kyrkan) faktiskt är nödvändigt för hela samhället (fötterna = folket).

Den mest kända litterära fabelskalden i Sverige är nog Gustaf Fredrik Gyllenborg. Hans cirka hundra fabler kom i en samling i slutet av 1700-talet.

– Annars är Sverige ett land i provinsen när det gäller fabler. Det är en gen-re svenska författare har importerat och inte nyskapat, säger Erik Zillén

Det var Gustaf Fröding (som Erik Zillén disputerade på 2001) som visade honom vägen till fablernas värld. Vid olika tillfällen citerar Fröding Anna Maria Lenngrens fabel ”Björndansen”.

– Jag blev mycket fascinerad av den och sedan tog det inte lång tid innan jag förstod hur stark och rik fabelgenren verkligen är. Och nu är jag fast, ler han.

Illustration av Arthur Rackham till den klassiska fabeln om vargen och tranan.

UNDER 1800-TALET började en nedgång för fabeln. Den blev en del av den framväxande barnlitteraturen (som inte fanns tidigare). De klassiska fablerna kom alltmer att anpassas till unga läsare.

– De blev snällare och det var viktigt med lyckliga slut.

Hur fabeln har påverkat dagens kultur- och nöjesutbud ser man kanske tydligast genom hela Disneys produktion. Men den ursprungliga fabeln är absolut inte död. Erik Zillén visar en ledare ur Dagens Nyheter om Irak-kriget där vargen och lammet får tjänstgöra som Saddam Hussein och George Bush. Och visst gjorde serien ”Fablernas värld” sitt till för att upprätthålla och kanske sprida fabeltraditionen vidare. Så – som ugglan sa i slutet av varje TV-avsnitt – simma lugnt!

MARIA LINDH

Universums uppkomst och utveckling är ett bokstavligt talat gigantiskt forskningsområde för astronomer och fysiker.

LU har nyligen haft besök av årets Crafoordpristagare som får priset för sina bidrag till förståelsen av universums storskaliga struktur.

I Lund studerar Paula Eerola frågor kring bristen på antimateria och vad det har inneburit för universums skapelse. Och det är också lundaforskare som ligger bakom det enorma teleskop som EU nu planerar att bygga – ett teleskop som man kan se långt, långt tillbaka i tiden med.

RYMDEN, HALLÅ!

Lundaforskare konstruktörer av planerat jätteteleskop

Är det en jättelik brödrost? Eller ett skovelhjul i en vattenkvarn?

Nej, det är ett teleskop, ett så kallat extremely large telescope, som EU planerar att bygga. Kanske står det till beskådande på en bergstopp på Kanarieöarna eller i Chile om tio år.

Än så länge finns teleskopet endast i datorn hos lundaforskare på Astronomiska institutionen och institutioner på LTH som tillsammans med en rad företag föreslår denna visuella tappning. En tävling med olika förslag till konstruktion inom EU:s sjätte ramprogram vanns nyligen av Lunds universitet. Arkitekten bakom detta förslag heter John Cramer och han är adjunkt i formlära på LTH.

LUNDS UNIVERSITET kommer alltså att ha en stor roll i projektet. Astronomiprofessorerna Arne Ardeberg och Torben Andersen har i flera år drivit idén om att konstruera ett teleskop av sådana dimensioner som kollegor runt om i världen bara för några år sedan skakade på huvudet åt, men som idag alltså är en EU-satsning. Lundagruppens förslag, Euro50, anger huvudriktlinjerna jämte ett annat sameuropeiskt förslag, Owl.

Med det nya teleskopet hoppas forskarna kunna se så långt, och därmed så långt tillbaka i tiden ▶

Teleskopet har en bildupplösning som kan liknas vid att det skulle gå att stå på jorden och läsa fotnoterna i en bok som fanns på ett flygplan 10 km upp i luften. ILL: JOHN CRAMER

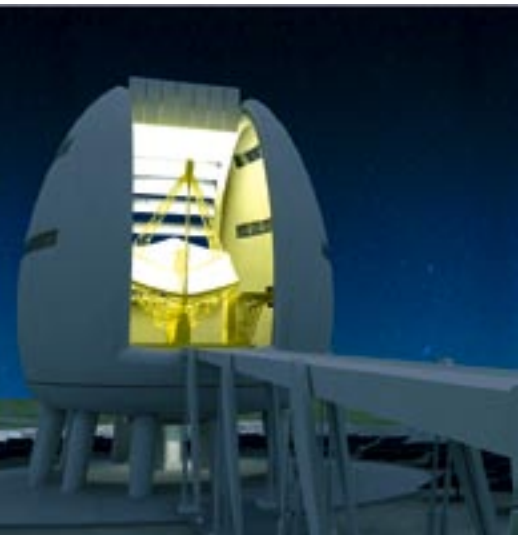

Teleskopet planeras bli 200 meter högt med en primärspegeln på 50 meter i diameter. ILL: JOHN CRAMER

(ju fler ljusår bort, desto längre tillbaka i historien ser man), att de kan förstå universums uppkomst och även få veta om det finns möjlighet till liv på andra planeter. För att nå dessa svindlade mål är teleskopet just ”extremely large”: primärspegeln, teleskopets hjärta, är 50 meter i diameter. Motsvarande mått på dagens största landfasta teleskop, Keck-teleskopet på Hawaii, är knappt tio meter.

– MED DET NYA teleskopet blir ljussamlingen och bildupplösningen enormt mycket bättre. När vi med Keck-teleskopet endast kan se en enda ljusfläck från en avlägsen galax, kan vi med Euro50 i samma galax urskilja tiotusentals strukturer. Självfallet ger detta radikalt förbättrade förutsättningar för detaljstudier och förståelse av exempelvis galaxer, förklarar Arne Ardeberg.

Hittills har forskningen främst ägnats åt adaptiv optik, reglerteknik, mekanisk konstruktion och datoralgoritmer. Att exempelvis förstå hur vinden påverkar stora strukturer och bildkvalitet i ett observatorium har varit centrala frågor. Formen på sekundärspegeln, som är 12 m² och endast 2 mm tjock, ändras tusen gånger per sekund för att motverka bilddeformationen av gravitationskraft, temperaturförändringar, vind och den egna långsamma rotationen när den spanar mot en fixpunkt på himlen.

– Spegelstorleken är absolut avgörande för bildens skärpa. Jordbaserade teleskop har därför ett försprång mot teleskop som är placerade i rymden, t.ex. Hubble, som inte kan ha så stora speglar. Dessutom är teleskop på jorden billigare och lättare att underhålla, påpekar Arne Ardeberg.

–Däremot kan rymdteleskop fånga upp ljus som inte tränger ned till jordatmosfären, så de olika typerna kompletterar varandra, menar han.

DET SÄGER SIG SJÄLVT att ett sådant teleskop är en ingenjörsmässig utmaning som ställer invanda begrepp på ända. Därför har flera forskare från Astronomiska institutionen och LTH länge varit engagerade i projektet. I takt med att byggtekniken kommit allt mer i fokus har även svenska konstruktörer involverats.

Enligt Göran Sandberg, professor i byggmekanik på LTH och projektledare för Lundagruppens konstruktionsförslag, är ett sådant här projekt ett tillfälle för företag att generera nya kunskaper och arbetsmetoder som kan komma vanliga byggprojekt till godo.

– Dessutom är det en möjlighet för svensk byggindustri och svensk ingenjörskonst att vara delaktig i att utveckla ett projekt från koncept till avancerad produkt. Därför är det särskilt roligt nu när svensk industri får var med i ett sånt här prestigefullt projekt, tillägger han.

KRISTINA LINDGÄRDE

Darth Vader kom inte till årets Crafoordsymposium i Lund. Men The Dark Force var trots detta i allra högsta grad närvarande. Det talades om mörk materia, mörk energi, universums Mörka Tidsålder, svarta hål…

Mörkret är tydligen det cement som håller samman stjärnhimlens valvbågar. Det finns fem gånger mer osynlig mörk materia i universum än den synliga lysande materien. Och så var det då The Dark Force, dvs. den mörka energin som kallas ”mörk” därför att ingen vet vad den är för något.

Det började i mörker och det kommer att sluta med mörker. Innan de första stjärnorna hade tänts låg universum i mörker. Sedan dess har det expanderat. Tanken var att denna expansion antingen skulle avstanna eller fortsätta i all evighet; det skulle bero på hur stor massan och därmed också gravitationen är. Men för några år sedan gjordes den överraskande upptäckten att det finns ”mörk energi” som accelererar universums expansion och som inte har något med gravitationen att göra.

– Åtta miljarder år efter Big Bang var den mörka kraften större än gravitationen som håller samman universum. Om hundra miljarder år kommer alla andra galaxer att befinna sig på ett avstånd från vilket deras ljus inte kan nå oss. Vi kommer att vara omgivna av mörker.

FÖR DENNA DYSTRA PROFETIA svarade James Gunn från Princeton University. Tillsammans med James Peebles från samma universitet och Sir Martin Rees från Cambridge belönas han med en halv miljon dollar ”för bidrag till förståelsen av universums storskaliga struktur”.

Pristagarna håller presskonferens i det s.k. Charlier-rummet som bl.a. innehåller lundaprofessorn Charliers bibliotek. James Gunn får syn på ett porträtt av

MÖRKRETS KRAFTER

Mystisk mörk energi drivkraft i universums utveckling

Charlier (1862–1932) och utbrister:

– Han var ju en pionjär som tidigt intresserade sig för hur galaxerna var fördelade på himlen. Det var han som upptäckte att det finns en anhopning av galaxer i Virgo (Jungfrun).

I DE KARTERINGAR av galaxerna som gjorts med dagens teleskop framträder ett mönster. Galaxerna ligger ordnade i långa trådar. Mellan dem finns svarta tomrum. Det ser ut som maskorna i ett nät och har kallats för ”den kosmiska väven”. En enda nätmaska kan vara cirka hundra miljoner ljusår stor. På frågan om hur en sådan struktur kan tänkas uppkomma svarar James Gunn att det är en s.k. fraktal. Typiskt för en fraktal är ett mönster som upprepar sig: mönster i mönster i mönster i olika skalor. Fraktalerna är spontana bildningar i naturen. Samma självorganisation kan man finna i konturen av ett moln eller hur ett träd eller deltalandskap fögrenar sig.

Det finns en berömd karta som Crafoordpristagarna gång på gång refererar till. Den kallas WMAP (Wilkinson Microwave Anisotropy Probe) och visar hur de mikrovågor som når oss är fördelade på himlen. Mikrovågorna är rester från Big Bang. Deras energi är inte jämt utsmetad: det finns mer eller mindre ”heta” områden. Vad kartan avslöjar är att den materia som fanns 380 000 år efter Big Bang var ojämt fördelad; här fanns redan den obalans i form av förtätningar som skulle leda till bildandet av galaxer. De äldsta galaxer man hittills upptäckt har bildas en miljard år efter Big Bang.

Men det räcker inte med den synliga materien för att förklara hur galaxerna roterar och hur de har bildats. Det är därför man har tvingats anta att det finns en osynlig mörk materia.

– Vi vet inte vad denna materia är för något och inte heller om den avger någon form av strålning som gör det möjligt att detektera den i framtiden, säger James Peebles.

Icke desto mindre görs nu stora och avancerade datorsimuleringar där man med hjälp av antaganden om hur den mörka materien är fördelad försöker beskriva hur det universum vi ser i dag har fått sin struktur.

SOM UTOMSTÅENDE betraktare kan man tycka att sådana antaganden är en aning frivola. Flera gånger har ofullkomligheter i Big Bang-teorin räddats med dramatiska antaganden som mörk materia och ”inflationen”, en extremt snabb uppblåsning av världsalltet kort efter Big Bang. Nyligen samlades en grupp dissidenter i Moncao i Portugal till en konferens på temat ”Kris i kosmologin” och där ifrågasattes även Big Bang-teorin.

– Visst finns det folk som inte accepterar Big Bang-teorin. Men deras ställning är i dag lika marginell som de biologer som inte tror på Darwin eller fysiker som anser att Einstein hade fel, menar Sir Martin Rees.

Crafoordpristagarna tillsammans med Margareta Nilsson (en av Holger Crafoords döttrar). Fr. v. James Gunn, sir Martin Rees och James Peebles. FOTO: GÖRAN FRANKEL

Nästa år utdelas inget Crafoordpris. År 2007 är det 25-årsjubileum för Holger och Anna-Greta Crafoords Stiftelse. Då kommer kungen att utdela priset i Lund och tidigare pristagare kommer att inbjudas.

GÖRAN FRANKEL

Paula Eerola är professor i experimentell högenergifysik vid LU, och studerar det s.k. symmertibrottet. FOTO: GÖRAN FRANKEL

ANTIMATERIANS MYSTERIER

Brist på antimateria räddade universum

När materia och antimateria möts utplånar de varandra i en urladdning. Lyckligtvis är antimateria väldigt sällsynt. Om det hade bildats lika mycket antimateria som materia skulle universum inte alls ha kunnat uppstå. Det måste finnas en obalans. Varför? Varför råder inte en perfekt symmetri?

Medan teologerna rådbråkar sina hjärnor med Syndafallet grubblar fysikerna över Symmetribrottet och försöker förstå det med hjälp av sinnrika experiment i sina accelerator – så även lundafysikerna.

– Antimateria, säger professor Paula Eerola i experimentell högenergifysik vid LU, är materia sammansatt av antipartiklar. För varje typ av partikel finns det en antipartikel. Mot protonen svarar anti-protonen, mot elektronen anti-elektronen som även kallas positron osv. Partikel och motsvarande antipartikel har samma massa, samma livslängd, ja de är identiska i alla avseenden utom laddningen. Protonen är positivt laddad, men antiprotonen är negativt laddad… Tänk dig en antiproton runt vilken en antielektron rör sig. Vad är det? Jo, antiväte!

PAULA EEROLA HAR intresserat sig för symmetribrottet sedan 90-talet och är med och planlägger experiment för att studera det när den nya LHC-acceleratorn på CERN tas i bruk 2007. Hon försäkrar oss att för en fysiker är antimateria ”inte något exotiskt”. Men nog kittlar det fantasin. Författaren till ”DaVinci-koden”, Dan Brown, förlägger sin roman ”Änglar och demoner” till CERN. Där beskriver han hur religiösa extremister stjäl antimateria för att spränga Vatikanen i luften. Varför inte gammaldags hederlig dynamit? Kanske Antikrist tycker att antimateria är mer stilenligt.

DET ÄR INTE SVÅRT att framställa antipartiklar. Det görs i acceleratorerna genom att låta protoner träffa bly eller något annat strålmål. Det svåra är att isolera och förvara de antipartiklar som då uppstår. Men forskarna har nu arbetat med antipartiklar i nästan ett halvt sekel. Historien börjar på 20-talet när kvantfysikens pionjärer hävdade att vissa av deras ekvationer hade lösningar som förutsatte att det fanns ”negativ energi”. Det var en absurd tanke. Paul Dirac föreslog att det i stället rörde sig om antipartiklar. 1933 hittades den första antipartikeln – antielektronen – i den kosmiska strålningen. 1955–59 hade acceleratortekniken utvecklats därhän att man producerade den ena antipartikeln efter den andra.

– Antipartiklarna blev intressanta av två skäl, säger Paula Eerola. Man vill låta partiklar frontalkollidera med hög energi i acceleratorerna, men det har varit svårt att få partiklar med samma laddning att röra sig i motsatt riktning i två banor. Då hade man varit tvungen att ha två uppsättningar med magneter och elektriska accelerationsfält. Men om man exempel-

vis utnyttjar protoner och antiprotoner kan en och samma uppsättning magneter och accelerationsfält få dem att röra sig i motsatt riktning därför att de har motsatt laddning.

– Det andra skälet är det stora intresset för symmetribrottet. De första observationerna av detta gjordes av C.S. Wu, en kvinnlig kinesisk fysiker i USA. Till en början tyckte många att det här var en udda och ointressant företeelse.

C.S. WU UNDERSÖKTE hur radioaktivt kobolt 60 sönderföll. Det fanns ett ”paritetsbrott”; sönderfallsprodukterna borde kastas ut i godtyckliga riktningar, men det fanns alltid en tendens åt det ena hellre än åt det andra hållet. Skillnaden blev ännu tydligare när man hittade en liknande osymmetri i bildandet av antipartiklar i förhållande till bildandet av partiklar. Man började tala om ”CP-brottet” där C stod för partiklarnas laddning och P för paritet. 1967 formulerade den ryske fysikern Andrei Sackarov – som senare fick Nobels fredspris – CP-brottets kosmiska innebörd. Vad är det som gör att universum finns till? Vad är den grundläggande mekanismen som skapar CP-brottet?

– VI VET ÄNNU INTE OM denna obalans mellan materia och antimateria fanns redan vid universums uppkomst eller om den beror på mekanismer som började verka på ett senare stadium. Dagens astronomer försöker ta reda hur mycket antimateria det finns och var den finns, säger Paula Eerola och tillägger:

– Man kan mycket väl tänka sig att avlägsna galaxer eller stjärnhopar består av antimateria. Problemet är att vi inte kan upptäcka det. På avstånd beter sig antimateria precis som materia. Och det ljus som produceras skiljer sig inte från annat ljus. Fotoner – ljuspartiklar – har varken laddning eller massa. Fotonen är sin egen antifoton…

Som framgår av föregående artikel handlar årets Crafoordpris om exotisk materia och exotisk energi. En av pristagarna, James Gunn från Princeton University, säger till LUM:

– Jag tvivlar på att det finns några regioner av universum som är uppbyggda av antimateria. Den ursprungliga antimaterian måste vara förintad. Om vi vill studera antimateria får vi själva framställa den.

Det är precis vad Paula Eerola och hennes kollegor gör. Man har på senare tid hittat en bra arbetshäst i form av B- och anti-B-mesoner. De är en tunga partiklar som ger upphov till många sönderfallsprocesser där B- och anti-B-mesoner förväntas sönderfalla olika. Sådana processer kommer bl.a. att studeras vid ATLAS, en av experimentstationerna vid LHC-acceleratorn. Paula Eerolas grupp är med och konstruerar en del av ATLAS´ detektorsystem. Förhoppningarna på vad den ska kunna prestera är stora.

Om världen är full av underbara gåtor vad ska vi då inte hitta i antivärlden?

GÖRAN FRANKEL

Naturvetarpris till partikeljägare

Aras Papadelis, en av Paula Eerolas studenter, har i dagarna belönats med Naturvetarpriset för bästa examensarbete – och det är just om hur man finner antipartiklar som arbetet handlar. Papadelis har visat hur man kan filtrera fram intressanta händelser när B-mesonen sönderfaller.

– Egentligen kan man säga att han har gjort två examensarbeten, säger Paula Eerola. Han har visat hur hans metod både kan användas vid ATLAS och en annan typ av experimentstation som kallas LHCB. I LHC inträffar 40 miljoner partikelkollisioner i sekunden. Vår datakapacitet räcker bara till för att analysera cirka 100 sådana händelser i sekunden. Papadelis har visat hur man kan filtrera fram de mest intressanta händelserna.

I dag har Aras Papadelis en doktorandtjänst vid Amsterdams internationella institut för högenergifysik.

Det är i acceleratorer som denna vid CERN som forskarna kan framställa antipartiklar.

Stein Kleppestø, universitetslektor vid Företagsekonomiska institutionen:

OM JAG VORE **REKTOR** FÖR EN DAG...

...skulle hatten åka av!

Fast det var flera timmar sedan jag tände brasan kunde jag fortfarande ana de glödande resterna genom fönstret i rektors kontor. Jag började faktiskt oroa mig för cykelturen hem i kvällsmörkret, nog skulle det kännas naket att lämna universitetshuset utan hatt. Likväl var det skönt att ha tagit ett beslut och nu gick det inte att ångra. I mitt huvud snurrade fortfarande ljudet av den ljusa barnrösten: ”Du Stein, varför har Rektor och Påven så konstiga hattar?” Det var då det föll på plats. Om universitetet skulle bli det vår strategiska plan så tydligt utlovade, fanns det trots allt ingen annan lösning.

”I mitt huvud snurrade fortfarande ljudet av den ljusa barnrösten: Du Stein, varför har Rektor och Påven så konstiga hattar?”

Mina egna ord från mitt senaste middagstal klingade falska och tomma redan när jag skrev dem i går kväll: ”Universitetet är en organisation med stor öppenhet gentemot samhället i övrigt och gentemot enskilda medborgare. Vi vill samverka med det omgivande samhället för att bidra till den kulturella och ekonomiska utvecklingen i världen. Nytänkande är en grund för *all* verksamhet vid vårt universitet. Hos oss hittar du en miljö som präglas av öppenhet för nya idéer, nyfikenhet på det okända och där humor är ett nyckelord.” Tomheten var inte mindre när jag faktiskt höll talet nu i kväll.

MAN MÖTER INTE FRAMTIDEN genom att bevara traditioner. Man bygger inte nytt genom att hårdnackat bevara det gamla. Man kan inte vara öppen om man envisas med att stänga dörrar. Man kommer inte att uppfattas som tillmötesgående om man hela tiden gör sig märkvärdig. Det säger sig självt!

Under tiden vi ägnat oss åt att bevara de föråldrade tankefigurer som ger mening åt begrepp som prefekt, dekan, fakultet och institution (!), har övriga världen tagit rejäla kliv in i kunskapssamhället. Medan omgivningen sedan länge insett att kunskap är färskvara ägnar vi oss åt en långbänk som inte sällan minskar aktualiteten i det vi skapar. När alla andra börjat inse att rörlighet, dynamik och gränsöverskridande möten är viktiga ingredienser i all kunskapsutveckling, förvissar vi oss om att bevara den rigiditet som livslånga professurer, stelbenta principer för resurstilldelning och kurskataloger skapar. Detta kom jag att inse denna kväll.

Ska vi ha en sportslig chans att lyckas *bli* det vi säger att vi redan *är* måste vi börja frigöra oss från vår tvångströja. Vi måste göra upp med vår elitism och stiga ned från elfenbenstornet. Vi måste våga organisera oss annorlunda. Ha mod att ta bort allt det som låser oss fast i gamla mönster. Drista oss till att öppna dörrarna till nya människor, nya föreställningar och nya möjligheter.

HUR DET SKA GÅ TILL vet inte jag, men just nu känns det rätt att ha gjort det som står i *min* makt. Aldrig mer skall ett nyfiket barn undra över varför rektorer bär en så konstig hatt. Det har elden oåterkalleligen åstadkommit. På grusgången utanför universitetshuset glöder fortfarande resterna efter elden där rektors medeltida hatt och mantel, alla talarerna och en förfärlig massa doktorshattar gått upp i rök inför ögonen på dekanrådet och universitetsstyrelsen. Det är väl klart att det var en förhastad handling, men nog var det en tydlig symbol. Någon stans måste uppgörelsen börja, annars….

STEIN KLEPPESTØ

Socialarbetare har ont om tid för forskare

FORSKNINGSNYTTA. Hur kan forskning i socialt arbete på ett bättre sätt komma till användning för dem som arbetar ute på fältet?

Att forska med praktiker var ett av ämnena när Socialhögskolan höll öppet hus i början av terminen.

I en lektionssal på Socialhögskolan sitter ett antal forskare och socialarbetare och samtalar om hur de ska kunna dra nytta av varandra. Forskarna berättar om ett samarbete som de under ett par års tid har haft tillsammans med socialförvaltningen i Helsingborg.

– Vi kontaktade olika enheter på socialförvaltningen och frågade vad de hade för behov och vilka områden som de ville utvecklas inom, berättar Leili Laanemets, som är forskare vid Socialhögskolan.

Resultatet blev att forskarna i samråd med både socialarbetare och klienter fick hjälpa till att reda ut begrepp som barnets delaktighet i vårdutredningar eller relationen mellan socialarbetare och klient.

LEILI LAANEMETS anlitades själv av Maskrosen, en sysselsättningsenhet för missbrukande kvinnor, är man ville ha hjälp med att utvärdera sin verksamhet.

– Vid missbrukarenheten gjordes en uppsjö av olika insatser och personalen ville ha hjälp med att bena ut vilka insatser som ledde till det positiva resultatet och vilka som man lika gärna kunde vara utan, säger hon.

Leili Laanemets intervjuade socialarbetare och missbrukare för sig och sedan diskuterades resultaten.

– Socialarbetarna var nöjda med att de fick bättre kunskap om vilka insatser som hade verkan och missbrukarna tyckte att det var bra att de fick tillfälle att reflektera över sin behandling, säger hon.

Men Leili Laanemets berättade också att en del socialarbetare som lundaforskarna kommit i kontakt med hade en kluven inställning till dem.

– Alla inser att ett närmare samarbete mellan forskare och praktiker har ett värde, men idag är många socialarbetares arbetssituation så pressad att de inte anser sig ha tid för den här typen av samarbeten.

SAMARBETET I HELSINGBORG är en av fem delar inom projektet Kunskapsbaserad socialtjänst (KUBAS) som finansieras av Socialstyrelsen. I höst tar projektpengarna slut, men nu permanentas verksamheten i Helsingborg genom ett praktikcentrum. Där ska två praktikansvariga lärare från Socialhögskolan finnas tillgängliga som en länk mellan skola och socionomernas praktiktermin.

ULRIKA OREDSSON

Ett universitet för alla?

TILLGÄNGLIGHET. ”Självförklarande” var ett begrepp som Arne Svensk från Certec återkom till flera gånger när han talade på ”Universitet för Alla”, ett nordiskt seminarium om tillgänglighet som arrangerades av Byggnadsenheten i september.

– Byggnader och fysisk planering ska vara ett stöd för tanken, inte skapa begränsningar eller problem.

Att studera vid ett universitet är en rättighet för alla. Men för många funktionshindrade innebär det en utmaning bara att hitta till föreläsningssalen. Eller som Linda Lindstrand, aktiv i föreningen Unga Synskadade, drastiskt uttryckte det:

– ”Var *är* universitetet” är den vanligaste frågan man ställer sig som ny i Lund. Det är förvirrande bara att hitta till institutionen, och väl där ska man hitta inuti den också …

Linda Lindstrand menade att det idag är en ovärderlig hjälp att kunna förbereda sig vid datorn. Webben ska vara funktionell och det ska vara lätt att söka information på kartor i förväg. Själv studerar hon på distans till bibliotekarie i Borås parallellt med föreläsningar i religionshistoria i Lund.

– Jag får mycket stöd och hjälpmedel på universitetets avdelning för funktionshindrade, men de kan inte vara närvarande alltid, påpekade hon.

PÅ LU HAR MYCKET ARBETE lagts ned på att förbättra den fysiska tillgängligheten i nya lokaler, inte minst på Designcentrum där ledstråk lagts i golven och talande hissar planerats in under byggprocessen. Samtidigt finns det logiska brister också i detta goda exempel, påpekade Arne Svensk, som forskar i rehabiliteringsteknik på Certec.

– Det handlar om att eliminera all onödig komplexitet, menar han. Bra design ska vara logisk och självförklarande, som örat på en kaffekopp.

Att LU har blivit mycket tillgängligare visar en rapport från Högskoleverket år 2000. Nittio procent av studenterna tyckte lokaltillgängligheten var bra, medan det bara var hälften fem år tidigare.

– Under några år i slutet av 90-talet satsade vi mycket på att förbättra för rullstolsburna, berättar Lars Lavesson, chef för Byggnadsenheten. Nu har vi fokus på synskadade och arbetar mycket med ledstråk i utemiljön. Vi kommer att gå igenom lärosalar och titta på hörselslingor, belysningar och andra hjälpmedel.

Satsningar på tillgänglighet har ingen egen budget, utan måste rymmas inom driftskostnaderna. Lars Lavesson hoppas att det i framtiden blir möjligt att ha en generell plan för universitetets satsningar. En handlingsplan för det fortsatta arbetet med tillgänglighet ska vara klar i mars 2006.

THORE SONESON

USA-anslag till lymfom-forskning

CANCERFORSKNING. Professor Carl Borrebaeck och en grupp forskare vid Avdelningen för immunteknologi, LTH, har fått ett stort amerikanskt anslag för att ta fram bättre diagnostik och terapi för lymfom, bland annat genom att använda mikromatriser.

Stiftelsen Leukemia & Lymphoma Society har, efter en granskning och i konkurrens med hela världens cancerforskare, gett Lundaforskarna ett anslag på cirka 4,5 miljoner svenska kronor fördelat över tre år.

– Det är uppmuntrande att få medel från en stor stiftelse som står öppen för hela världens forskare. Jag, Sara Ek och Eva Ortega ska nu arbeta vidare med en ganska patientnära forskning som pågått i fyra år och redan kommit en bit på väg, säger Carl Borrebaeck.

Lymfkörtelscancer är en ökande cancersjukdom. Ungefär 2000 människor insjuknar varje år i olika typer av lymfom i Sverige.

Orsakerna till lymfom är inte helt kända, men såvitt man vet är sjukdomen inte ärftlig. Man brukar skilja på två huvudtyper av lymfom: Hodgkins sjukdom och non-Hodgkins lymfom.

Tiina Rosenberg kandidat till genusprofessur

PROFESSORSTILLSÄTTNING. Det ser ljust ut för genusprofessuren på Samhällsvetenskapliga fakulteten.

Dekanus Sune Sunesson har nyligen, tillsammans med de sakkunniga, träffat och intervjuat tre, som han betecknar, intressanta kandidater. Det är Tiina Rosenberg (känd från Feministiskt initiativ, FI) Stockholm, Anne Jorun Berg Trondheim och Antje Hornscheidt, Berlin.

Förhoppningsvis enas de sakkunniga om ett förslag inom ett par veckor och i bästa fall kan professuren tillsättas vid årsskiftet. Genusprofessuren har varit vakant nu i två år.

Minister imponerades av arbetsmiljökunskaper

ARBETSMILJÖEXAMEN. I slutet av september examinerades 24 fackombud i arbetsmiljökunskap. Kursdeltagarna var först ut i Arbetsmiljöhögskolans samarbete med Kommunalarbetarförbundet. Som medexaminator hade ingen mindre än arbetslivsminister Hans Karlsson anlitats.

– Jag är jätteimponerad av hela den här satsningen på vidareutbildning i arbetsmiljökunskap, sa Hans Karlsson. Tyvärr är det bara att konstatera att ni skyddsombud kan mycket mer om arbetsmiljölagen än vad arbetsgivarna kan.

Hans Karlsson var med under redovisningen av examensarbetena och fick även ta emot en bok där de samlats.

Examensarbetena bjuder på en odyssé bland svenska kommunalarbetarmiljöer. Ett centralt tema är stress och psykosocial ohälsa i olika former, men kursdeltagarna behandlar även arbetsmiljöproblem sett ur ergonomiska, tekniska och lagstiftningsmässiga perspektiv.

– EN VIKTIG DEL i kursupplägget har varit att utgå från ett problem som berör, gärna från den egna arbetsplatsen, säger professor Mats Bohgard, som bland annat undervisat kursdeltagarna i ergonomi. Därefter har Arbetsmiljöhögskolan skräddarsytt en kursplan efter det specifika behovet. Det kan handla om medicin, teknik, juridik, ekonomi, psykologi, rättssociologi, etik, historia, sjukgymnastik, projektledning etc.

Anncatrin Ivansen är skyddsombud för personliga assistenter i Sundsvall, och hennes arbete handlade om ensamarbete.

– Många personliga assistenter träffar kanske bara sin chef en gång i månaden och då finns ofta inte tid för att dryfta problem som dyker upp i arbetet.

Nadja Lyberg som är undersköterska och regionalt skyddsombud från Kalmar

Hans Karlsson (t.h.) tillsammans med Kenneth Sahlin vid examensceremonin.

har skrivit om den stress det innebar för många när sjukvården i Kalmar län köpte in olika IT-system

– Ofta köpte ledningen in ett system utan att först ha diskuterat det med personalen, säger Nadja Lyberg. För människor som aldrig har använt en dator leder datorisering inte nödvändigtvis till avlastning och rationalisering, utan skapar stress som de i det långa loppet kan bli sjuka av.

Nadja Lyberg menar att arbetsmiljölagen tydligt pekar på att tekniken ska anpassas till de anställdas förutsättningar, men att arbetsgivarna struntar i lagen eftersom den inte har sanktionsmöjligheter.

Hans Karlsson håller med om att lagen har sina brister, men uppmanade ändå skyddsombuden att vara tuffa och ställa tydligare krav på arbetsgivarna.

Arbetsmiljöhögskolan vid Lunds universitet har sedan starten för två år sedan sålt uppdragsutbildningar för närmare två miljoner kronor. Kommunalarbetarna som är den i särklass största kunden har nu även köpt en 10-poängskurs i handelsrätt som kör igång till våren.

TEXT & FOTO: ULRIKA OREDSSON

Wifstrand – nu också på engelska

ÖVERSÄTTNING. Nu finns en del av Albert Wifstrands essäer och idéhistoriska uppsatser, som hittills bara funnits på svenska, översatta till engelska i boken "Epochs and Styles". Bakom verket står docent Lars Rydbeck som studerade grekiska för professor Wifstrand under 50- och 60-talen.

Arbetet med den engelska boken startade i mars 2001. Då var det 100 år sedan Albert Wifstrand föddes, och det firades med ett symposium med minnesföreläsningar och diskussioner om den legendariske professorn och hans verk.

Lars Rydbeck, som var värd för symposiet, blev medveten om behovet att sprida Albert Wifstrands skrifter till en bredare och mer internationell publik. Han påbörjade då arbetet med att välja ut de essäer och uppsatser som senare översattes till engelska och samlades i boken. Främst är det verk från Wifstrands två samlingar "Tider och Stilar" från 1945 och "Bakgrunder" från 1962 som boken består av. Essäerna handlar om språk och stil i Nya testamentet samt om det grekiska språkets historia i allmänhet. De idéhistoriska uppsatserna, som nog var det som Albert Wifstrand blev mest känd för, handlar om allt möjligt. Ett exempel är den om synen på barnet under senantiken.

ALBERT WIFSTRAND var professor i grekiska och verkade i Lund mellan 1935 och 1964. Lars Rydbeck berättar att hans essäsamlingar lästes och uppmärksammades av alla humanistiskt intresserade svenskar.

– "Bakgrunder" recenserades t.ex. i DN av Olof Lagercrantz.

Lars Rydbeck tycker att goda akademiska forskare glöms bort för lätt och för fort. Han tycker också att alltför få humanistiska och teologiska forskare är kända utomlands. Med denna bok hoppas han bidra till att hålla liv i och sprida Albert Wifstrands idéer utanför Sveriges gränser.

– Det Wifstrand skrev för 50 år sedan känns precis lika aktuellt idag, säger Lars Rydbeck.

Albert Wifstrand.

MARIA LINDH

FOTNOT: Boken "Epochs and Styles" har tillkommit i samarbete mellan Lars Rydbeck och den kanadensiske teologen Stanley E. Porter. Den engelska översättningen har gjorts av Denis Searby som forskar i grekiska i Uppsala. Boken ges ut av det tyska vetenskapsförlaget Mohr Siebeck i Tübingen (ISBN 3-16-148627-7).

BLICKFÅNGET

FOTO: THORE SONESON

Forskarcellerna

Två glashus och två gårdsgestaltningar av Maaria Wirkkala, BMC 2001.

"Forskarcellerna" är ett ovanligt komplext och mångbottnat konstverk, tillkommet efter en inbjuden tävling i Statens Konstråds regi. Maaria Wirkkala är en internationell känd finsk konstnär som bl.a. deltagit i biennalerna i Venedig och Istanbul.

"Forskarcellerna" är inte en traditionell utsmyckning utan en gestaltning av två gårdar i det väldiga BMC-komplexet. På vardera gården står ett glashus med omgivande planteringar av ört- och medicinalväxter – som i en gammal klosterträdgård. Det större glashuset "Meeting Place" är egentligen två med ett hus i huset. Som hörs av namnet är detta en öppen mötesplats, vi kan gå in och slå oss ned. I planteringarna runt huset finns ljuslådor med enstaka ord som ANDAS; ENSAM; MÖRKER och ANANKE, Det andra glashuset, som är högt och smalt, bär namnet "Confession Dialogue". I detta kan bara två människor mötas för samtal – eller för att spela schack.

"Forskarcellerna" är i lika hög grad en immateriell tankekonstruktion som ett fysiskt påtagligt konstverk. Under 1990-talet började man i konstvärlden tala om "interaktiv konst". Wirkkalas glashus och gårdsgestaltningar kan ses som metaforer för stillhet och kontemplation, som komplement och motvikt till de vetenskapliga aktiviteterna i BMC-komplexet. Det grekiska ANANKE för också tankarna till naturens processer och det obönhörliga ödet.

JAN TORSTEN AHLSTRAND

FOTNOT: "Forskarcellerna" invigdes den 23 maj 2001. Samma dag öppnades en utställning av Maaria Wirkkala på Skissernas Museum.

GRATTIS

FREDRIK HÖÖK...

... professor vid Enheten för fasta tillståndets fysik, LTH. Du utsågs nyligen till rådsforskare av Vetenskapsrådets ämnesråd för naturvetenskap och teknik i ämnet "Proteomic – parallelliserad proteindetektion och analys". Vad betyder det här för dig?

– En fantastisk möjlighet att utveckla det projekt som jag ansökt om. Det handlar om att skapa verktyg för framtida analys av människans alla proteiner. "Parallelliserad" betyder att vi undersöker hundratals eller tusentals proteiner samtidigt.

– Jag samarbetar nära med Carl Borrebaeck och Christer Wingren på Immunteknologi, liksom med Thomas Laurell, Institutionen för elektrisk mätteknik, och fysikern Jonas Tegenfelt.

Hur långt har ni kommit?

– Målet är ultrakänsliga sensorer i nanoskala där inbindning av ett protein ska vara tillräckligt för att generera en mätbar signal. Utifrån analys av flera olika sorters protein ska man sedan kunna se om vi har en viss sjukdom. Där är vi inte än, men vi har gjort stora framsteg i mikroskala och idag räcker några hundra eller tusen proteiner för att generera en mätbar signal.

Och vad innebär det att bli rådsforskare?

– Att jag är lönefinansierad i sex år. Eftersom jag också har ett anslag från SFF är chansen god att vi bygger upp en ny verksamhet vid LU. Men undervisningen är också otroligt viktig, så den släpper jag inte.

TEXT & FOTO: MATS NYGREN

FOTNOT. Forskarassistent Ian Snowball vid kvartärgeologi vid LU, har också fått en rådsforskaranställning.

Fysiker sammanstrålade om superacceleratorer

ACCELERATORNYTT. Fysiksamhället rustar sig för den framtida forskningen. LUM har skrivit om ESS och om LHC i Genève, men det finns ytterligare ett namn att lägga på minnet, nämligen FAIR (Facility for Antiproton and Ion Research). FAIR är ett system av superacceleratorer som kommer att uppföras i södra Tyskland, men som berör åtminstone två lundensiska forskargrupper. De framtida FAIR-användarna sammanstrålade nyligen i Lund.

FAIR byggs i anslutning till det stora acceleratorcentret GSI (Gesellschaft für Schwerionenforschung) i Darmstadt.

Man hoppas på byggstart redan 2007. Under mötet i Lund diskuterade svenska fysiker vilken forskning man vill satsa på vid FAIR. Även Finn Karlsson från Vetenskapsrådet samt Walter Henning, GSI:s vetenskaplige direktör, deltog.

FAIR KOMMER ATT vara specialiserad för att accelerera och kollidera tunga atomkärnor och producera antiprotoner och radioaktiva kärnor. Den kommer att användas för forskning kring kollisioner mellan joner, skapandet av antiprotoner antimateria samt kring exotiska atomkärnor; de senare har en sammansättning som gör dem så instabila så att de inte kan upptäckas i naturen. Två lundensiska forskargrupper är direkt berörda nämligen de som leds av professorerna Bo Jakobsson (joner) och Claes Fahlander (exotiska atomkärnor). På längre sikt är det också tänkbart att också de lundaforskare som undersöker s.k. kvarkgluonplasma kan nyttja FAIR. Dessa gör f.n. sina experiment i Brookhaven, USA.

Professor Örjan Skeppstedt är en av FAIR:s talesmän i Sverige. Han är knuten till Manne Siegbahn-laboratoriet i Stockholm.

– Sverige har deklarerat att man vill bidra till att realisera FAIR om det finns tillräckligt stort intresse även i andra europeiska länder. För närvarande är det åtta eller nio nationer som avgivit sådana deklarationer, säger professor Skeppstedt och tillägger:

– FAIR kommer att organiseras som ett aktiebolag. Det är en ovanlig konstruktion för forskningsanläggningar. Det innebär att man som delägare har skyldigheter men också rättigheter – en möjlighet att påverka utvecklingen.

Det skulle kosta ca elva miljarder kronor att bygga FAIR. Tyskland har förklarat sig villigt att stå för 75 procent av investeringarna om de övriga intressenterna satsar resterande 25 procent. I fortsättningen skulle Sveriges andel av driftskostnaderna bli ca 2–4 procent, vilket kanske skulle uppgå till 30–40 miljoner kronor om året.

Det är dyrt för ett litet land som Sverige att ensamt driva en acceleratoranläggning. Två acceleratorer ska läggas ner, och delar av dem ska faktiskt fraktas till Tyskland för att ingå i FAIR. De båda acceleratorerna är CELSIUS i Uppsala och CRYRING i Stockholm.

GÖRAN FRANKEL

Förslag till kvalitetssäkring klart

Nu finns ett förslag om kvalitetssäkring av utbildning vid Lunds universitet framtaget av Kvalitetsrådet. Tanken är att det ska diskuteras på områdena under hösten och skickas på remiss i början av 2006.

Kvalitetssäkringen är ett viktigt led i Bolognaprocessen.

Stefan Perssonär först ut att doktorera vid den nationella forskarskolan i historia vid LU.

Historisk historiker

PREMIÄRDOKTOR. Den första avhandlingen inom den nationella forskarskolan i historia är nu klar. Det är Stefan Persson i Lund som doktorerar med "Kungamakt och Bonderätt" efter fyra års arbete.

Forskarskolan är organiserad i ett nätverk där Historiska institutionen i Lund är värduniversitet och Växjö universitet och Södertörns högskola är partnerskolor. En skillnad mot en vanlig doktorandutbildning är att alla har en garanterad fast anställning och lön, berättar Stefan Persson, som är nöjd med studieformerna inom forskarskolan.

– Det mest positiva är att jag haft handledare också från andra institutioner och löpande kunnat få synpunkter genom det elektroniska nätverket LUVIT.

ANSTÄLLNINGSTRYGGHET och samverkan mellan institutioner och forskare var grundläggande för de 16 forskarskolor som initierades 2001 av regeringen. Nätverksmodeller innebar att ämnet och innehållet i Stefan Perssons avhandling tidigt ventilerades av handledare och i den grupp av tolv doktorander som antagits till Forskarskolan i historia det första året.

– Jag fick värdefulla kommentarer på mina första texter. Under hela utbildningen har vår grupp haft ett större utbyte med varandra än vad jag tror är normalt i en traditionell doktorandgrupp.

En viktig roll i detta spelar internatseminarier där man presenterar texter och deltar i kurser, en mötesplats som är tänkt att öppna för samarbeten.

– Och det är ett positivt klimat att arbeta i, men man kan ifrågasätta vilken strategi forskarskolan har. Varför utbilda oss om man inte samtidigt ser till framtida forskningsmöjligheter? Som historiker måste man hela tiden legitimera sin existens och samhällsnyttan av utbildningen.

– I framtiden kommer mycket forskning att bedrivas inom tvärvetenskapliga projekt och här kunde forskarskolan vara tydligare inriktad.

Under sina doktorandtid har Stefan Persson utnyttjat möjligheten att gå kurser på andra universitet. I Köpenhamn har han läst "Den militära revolutionen", och så har han läst en kurs i riskanalys tillsammans med matematiker och naturvetare.

TEXT & FOTO: THORE SONESON

FOTNOT: Forskarskolan i historia har 33 anställda doktorander, av dem är 15 placerade i Lund. Lunds universitet är också värd för Forskarskolan i mångvetenskaplig naturvetenskap.

Unga forskare hjärnstormar om klimat

KLIMATKONFERENS. Den 26–28 oktober samlas trettio unga klimatforskare på Geocentrum i Lund. Det är de bästa unga forskarna från Storbritannien, Danmark och Sverige som samlas för att "hjärnstorma" om klimat och klimatförändringar.

Forskarna ska delta i en workshop som kallas "International Networking for Young Scientists" (INYS). INYS är ett British Council initiativ som stimulerar unga forskare till ökat internationellt samarbete. Temat är "Climate Change – A multidimensional challenge".

– Här på Geocentrum i Lund får dessa duktiga klimatforskare möjlighet att utbyta erfarenheter, säger kvartärgeologen Ian Snowball som organiserar arrangemanget.

De unga forskarna kommer att få inspiration av inbjudna gästföreläsare, bl.a. den rutinerade klimatforskaren Bert Bolin som var en av grundarna till Klimatpanelen (IPCC).

– Klimat och klimatförändringar påverkar oss alla, säger Ian Snowball. Vi har sett hur orkanerna Katrina och Rita drabbade södra USA med våldsam kraft. Vi måste bli bättre på att lokalisera områden som riskerar att drabbas av orkaner och översvämningar. De unga klimatforskarna kommer bl.a. att diskutera hur klimatmodeller kan förbättras.

Den 27 oktober har Geocentrum bjudit in 100 gymnasielever och lärare. De får möjlighet att träffa klimatforskarna och följa med på en "klimatexpedition" till Barsebäcks mosse.

Arrangemanget är ett samarbete mellan Centrum för geobiosfärvetenskap vid LU , The Climatic Research Unit (CRU) vid University of East Anglia, Danmarks og Grönlands Geologiska Undersögelse (GEUS), SMHI, Hadley Centre, Met Office UK och British Council.

JOHAN NYMAN

Kinesisk tillväxt diskuterades

DOKTORSEXPLOSION. Kina har på drygt ett decennium blivit en av världens mest expansiva tillväxtekonomier. På seminariet "China goes global" som hölls på Ekonomihögskolan i september, berättade Sonja Opper, professor vid Nationalekonomiska institutionen, hur den snabba takten i utvecklingen av teknologi och forskning kan avläsas i antal examina och doktorander vid universiteten. På drygt tio år har dessa nästan fördubblats.

Seminariet är ett led i ett partnerskap med Fudan University i Shanghai-regionen. Den kinesiska delegationen på åtta personer leddes av professor Hua Min från Fudan University som tidigare arrangerat ett ekonomiskt forum i Kina.

Ny enhet för cancerforskning

BRÖSTCANCER. Kampradhuset på sjukhusområdet i Lund har fått en ny enhet, "Gunnar Nilssons forskningsavdelning", som bekostats av den cancerstiftelse som satts upp till den f.d. Formel 1-föraren Gunnar Nilssons minne.

Fyra forskargrupper kommer att arbeta på avdelningen. Alla är inriktade på frågor om bröstcancer, t.ex. tumörens karaktär på molekylär nivå, nya behandlingsmöjligheter och hur man väljer rätt behandling för varje enskild patient.

Bokbinderi på UB

UTSTÄLLNING. I UBs entréhall har en ny utställning med bokbinderikonst öppnats. Där visas verk av bokbindaren Nanna Grönvall i 55 nyinköpta band som nu tillhör bibliotekets kulturarvssamling. Nanna Grönvall var en av flera framgångsrika kvinnliga bokbindare kring förra sekelskiftet. Hon studerade konsten i Tyskland och belönades bl.a. med en silvermedalj vid en Konstindustriutställning i Lund 1905.

Lunchseminarier om hållbar utveckling

HÅLLBART. – Vi behöver inte bara nationalekonomi utan också "globalekonomi" – ett nytt vetenskapligt tänkande som inriktar sig på de globala intressena!

Det sa professorn i humanekologi Alf Hornborg vid inledningen till LUCSUS ambitiösa serie med veckovisa lunchseminarier om rättvisa och hållbar utveckling.

LUCSUS står för Lund University Centre for Sustainability Studies, en tvärvetenskaplig paraplyorganisation som inte är knuten till någon viss fakultet. Seminarieserien är ett samarrangemang mellan LUCSUS och nystartade AGESI (Arena for Global Equity and Sustainability Issues), finansierat av Riksbankens Jubileumsfond. Hållbar utveckling, ett av LUs prioriterade forskningsområden, är ett brett område som berör naturvetenskap, teknik, humaniora och samhällsvetenskap.

"Är hållbar utveckling självklart rättvis?" var rubriken för det första lunchseminariet. Nej, menade ekonomen och författaren Kenneth Hermele. En hållbar värld med samma orättvisa fördelning av resurserna som idag är fullt tänkbar, och säkert lättare att åstadkomma än en både hållbar och rättvis värld.

Nej, menade också Alf Hornborg. Han såg begreppet hållbar utveckling delvis som ett sätt att skapa en falsk enighet och skyla över den reella konflikten mellan fattiga och rika, Nord och Syd.

Mest positiv var professorn i ekonomisk historia, Christer Gunnarsson, som tyckte att utvecklingen i stora delar av tredje världen var på väg åt rätt håll.

– Jag bekymrar mig mindre om de människor i t.ex. Kina som nu skaffar bil än om de många miljoner för vilka en bil fortfarande är något fullkomligt ouppnåeligt, sa han och hävdade att världen inte har för mycket industrialisering utan för lite.

Medicinskt träningscentrum invigt

PROVDOCKOR. Virtuell verklighet, simulerade titthålsoperationer, datorstyrda dockor, sega råttor och kycklingar – allt detta är undervisningsmaterial på Universitetssjukhusets nya medicinska träningscentrum Practicum.

Förr tränade sig blivande läkare och sjuksköterskor i huvudsak genom att följa erfarna äldre kollegor i deras praktiska arbete. Men nu ger tempot i vården mindre tid till sådan handledning, och patienterna ställer mindre gärna upp på att vara övningsobjekt.

Därför startade sjukhuset förra våren KTC, Kliniskt träningscentrum, där Medicinska fakultetens studenter kunnat öva olika praktiska moment. Det blir nu en del av det mycket större Practicum, vars planering fakulteten varit delaktig i ända från början. Här kan man träna på att ta blodprov i armen, att söva krockoffer inför en akut operation, att försegla blodkärl i titthålsoperationer och att sy ihop sårkanter efter ett snitt. En hel studentgrupp i en föreläsningssal kommer också att i realtid kunna följa en pågående operation på sjukhuset. Även övningar i beslutsfattande, svåra patientsamtal och samarbete i

– Men om tredje världen ska bli lika industrialiserad som i-länderna behöver vi tre extra jordklot, invände Alf Hornborg.

Han tog också upp klimataspekten – till alla andra orättvisor är ju också följderna av växthuseffekten orättvist fördelade.

– Om man sätter en prislapp på de orkaner, översvämningar, torkkatastrofer och annat som anses följa i klimatförändringarnas spår, så hävdar somliga att Latinamerikas skulder till USA redan är utjämnade, och att det är USA som står i skuld till Latinamerika, sa han.

Talare i LUCSUS-seriens andra seminarium var den internationellt kände statsvetaren Ken Conca från University of Maryland, som behandlade frågan om vatten som en mänsklig rättighet. Det är ett begrepp som dykt upp allt mer i debatten i takt med att konflikter kring vatten blivit allt vanligare. Här kolliderar industrins, städernas, jordbrukets och de vanliga hushållens behov, samtidigt som alla dessa tillsammans kolliderar med den hållbara utvecklingens krav på en ren vattenmiljö.

För information om kommande seminarier se www.lucsus.lu.se.

INGELA BJÖRCK

Babydocka för medicinare att öva på.

krissituationer kommer att göras på Practicum. Centret är till för både studenter och yrkesarbetande, och för hela södra sjukvårdsregionen och Öresundsregionen.

TEXT & FOTO: INGELA BJÖRCK

PÅ GÅNG

17–19 OKTOBER Programvarudagar i Lund. Ett arrangemang av LUCAS – Center för industriell programvaruteknik tillsammans med SPIN-Syd. Info: www.lucas.lth.se/.

19 OKTOBER Konferens om samhällsbilder. "Bilder av samhället – har forskare, författare, journalister och entreprenörer något gemensamt när de beskriver verkligheten?" Kl 10.15-17.00 i Gamla biskopshuset, Biskopsgatan 1, Lund. Info: claes-goran.holmberg@litt.lu.se

19 OKTOBER Scandinavian SCM day in Lund. A Lund Software Days event. The SCM day is an opportunity for people from academia and industry with a passion for Software Configuration Management to get together. Kl 10.00–16.00 at LTH, Lund. Info: www.cs.lth.se/SNESCM/SCMday.html

19 OKTOBER Forum för interkulturell pedagogisk forskning. Johan Åberg, teologie dr. judaistik, Centrum för teologi och religionsvetenskap presenterar: **Hur gestaltas en judisk identitet i ett mångkulturellt samhälle?** Kl 15.15–17.30 på Pedagogiska institutionen, Allhelgona kyrkogata 14, Lund. Info www.pedagog.lu.se/forskning/ikpedforum/

20 OKTOBER LUCSUS Lunch Seminars. Governance and Equity. Karin Bäckstrand, Dept. of Political Science. Kl 12.30–15.00 Geocentrum 1, Sölvegatan 10, Lund. Info: www.lucsus.lu.se

20 OKTOBER Biology Seminar "Polyamine depletion as an anticancer strategy – success or faillure?" Research seminar by Heather Wallace, Department of Medicine and Therapeutics, University of Aberdeen, Scotland. Kl 15.00 Zoology Bld, Helgonavägen 3, Lund. Info: www.biol.lu.se/cellorgbiol/

21 OKTOBER Professorsinstallation. Universitetshusets aula kl 16.00 i Lund. Info: Karin Dahlgren 046-2220978.

24 OKTOBER MusikMåndag på Athen. Lyssna på "Lucifer Sweet". Gratis inträde. Café Athen har öppet före och under spelningen. Kl 20.00 AF-borgen. Info www.af.lu.se

24 OKTOBER IVA Syd inbjuder till möte: "Kan kompetensutveckling rädda produktion och arbete i Sverige?". IVA Syd i samarr. med Skånska Ingenjörsklubben. Kl 17.30 i Ideon, Beta-huset, lokal: Enoch Thulin, Lund.

25 OKTOBER Seminarium. The wobble hypothesis revisited: Synthesis and function of the modified nucleoside uridine-5-oxyacetic acid in rRNA of Salmonella enterica. Research seminar by professor Glenn Björk, Department of molecular biology, Umeå University. Kl 15.15–16.15, Biology Buildning, Sölvegatan 35, Lund.

26 OKTOBER Poeternas estrad. AF:s litterära utskott Ordkonst ordnar estrad. Gratis för AF-ledamöter, 40 kr för övriga. Välkomna. Kl 19.00. Info: www.ordkonst.af.lu.se/

27 OKTOBER Handikappsforskningens dag. "Aktivitet och delaktighet i ett livsperspektiv". Arr: HAREC (Centrum för handikapp- och rehabiliteringsforskning i samarbete med Malmö högskola, Malmö stad och Region Skåne. Kl 9.30–17.00 Malmö högskola. Info: www.harec.se

27 OKTOBER LUCSUS Lunch Senimars. Fair Trade? Non-monetary measures of global resource flows. Prof Alf Hornborg, Human Ecology. Kl 12.30–15.00 på Geocentrum 1, Sölvegatan 10, Lund.

27 OKTOBER Biology seminar: EU Commission FP7; future perspectives for functional genomics research and other bioschiences". Kl 15.00, Biology building, Sölvegatan 35, Lund.

27 OKTOBER STUDENTAFTON. Den norska antikorruptionsdomaren **Eva Joly** talar om sin mångåriga kamp mot korruption och hur hon ser på framtiden. Kl 19.00, Akademiska Föreningen, Lund. Info: www.studentafton.af.lu.

28 OKTOBER Lärande Lund seminarium: Reflections on developing the scholarship of teaching and learning". Mick Healy, professor i geografi på universitetet i Gloucestershire. Kl 13.15. Info: www.ll.lu.se/index.htm#calendar/seminarium.html

31 OKTOBER Studentafton med Carolina Gynning. Medverkar på aftonen gör även medförfattaren till Carolina Gynnings bok "Ego girl", **Ingrid Carlqvist**. Kl 19.00 ▶

17 OKTOBER

Pub och piano med Hans Pålsson

Lunds kammarmusiksällskap arrangerar fyra ”after-work”-konserter med Hans Pålsson i SOL-centrum. Mellan 17.00 och 17.30 är det pub och konserterna börjar 17.45. Arrangemangen sker i SOLs föreläsningssal med ingång från Helgonavägen. Studenter betalar 50 kronor, medlemmar 60 och övriga 100 kronor.

Första konserten ges den 17 oktober ”Tre romantiker”, andra konserten den 5 december ”Franskt”, den tredje 13 februari ”Sonatens Wien” och den fjärde konserten den 27 mars ”Tolvton”.

29 OKTOBER

Fotograf & skulptör på Skissernas

Den 29 oktober klockan 15.00 inviger rektor Göran Bexell höstens stora utställning i de nya gallerierna på Skissernas museum. Utställare är skulptören Pål Svensson och fotograf Hans Hammarskiöld. Utställningen blir den avgående museichefen Jan Torsten Ahlstrands sista vernissage.

FOLKUNIVERSITETET

22 OKTOBER–19 NOVEMBER

Två pjäser på en kväll

Den som ännu inte har besökt Teaterhögskolans nya fräscha teater har chansen nu i oktober och november. Då spelar studenterna i avgångsklassen pjäserna ”Först föds man ju” av Line Knutzon och ”Löparen” av Mattias Andersson.

Båda pjäserna ges varje spelkväll, den ena kl 18 och den andra kl 20 (kl 16 och 18 om söndagar). Går man på en föreställning kostar det 30 kronor, går man på två samma kväll kostar det 40 kronor. Genrepet den 21 oktober är gratis.

Premiär den 22 oktober. Pjäserna ges på Bryggeriteatern i Mazettikvarteret i Malm, Bergsgatan 31 B. Biljetter beställs via Kulturcentralen, 040-103020, www.kulturcentralen.nu. För speldagar se www.thm.lu.se

FOTO: KENNET RUONA

Marek Kostrzewski är regissör av ”Först föds man ju”.

på Akademiska Föreningen i Lund. Info: www.studentafton.af.lu.se

1–2 NOVEMBER Forsknings dag. ”Den medicinska bilden – en resa i vårt inre”. Den 1 nov kl 14.00-18.00 i Jubileumsaulan, universitetssjukhuset i Malmö och den 2 nov i aulan på universitetssjukhuset i Lund. Info: www.med.lu.se/forskning/forskningens_dag

2 NOVEMBER Brain, Genes and Behaviour. Brain-mind-behaviour Workshop. Kl 10.00–17.00 på Universitetssjukhuset i Lund.

3 NOVEMBER LUCSUS Lunch Seminars. Theological Perspectives of Environmental Equity. Anders Melin, Norwegian University of Science and Technology. Kl 12.30-15.00 Geocentrum 1, Sölvegatan 10, Lund.

7 NOVEMBER MusikMåndag på Athen. Lyssna på ”**PT3**” spela. Gratis inträde. Kl 20.00, AF-borgen, Lund. Info: www.af.lu.se

8 NOVEMBER Studentafton med dr. Panos Zavos som talar om sina försök att klona människor och sin syn på de etiska aspekterna. Kl 19.00 AF-borgen i Lund. Info: www.studentafton.af.lu.se

8 NOVEMBER Föreläsning ”Steriliseringsfrågan – då och nu”. Carl-Gustaf Andrén,f d universitetskansler och Gunnar Broberg, professor i idé-och lärdomshistoria. Arr: Sydsvenska Medicinhistoriska Sällskapet. Föreläsningen äger rum kl 18.15.i AstraZenecas hörsal,Scheelevägen 4 i Lund.Info: www.medicinhistoriskasyd.se

9 NOVEMBER Seminarium. Centrum för genusvetenskap inbjuder till seminarium kring (själv)biografi, **”(Homo)erotik och estetik i brev från förra sekelskiftet”**. Christine Sarrimo, Konst, kultur och kommunikation, Malmö högskola. Kl 14.00-16.00 i konferensrummet på Centrum för genusvetenskap. Info: www.genus.lu.se

9 NOVEMBER Studentafton. Kristallnatten – en minnesafton. Medverkar gör **Helena Svantesson**, läkare och överlevande från Auschwitz. **Henrik Bachner**, idéhistoriker vid LU och författare till avhandlingen ”Återkomsten” om nynazismen i Sverige. **Bashia Frydman**, bland annat känd från barnprogrammet Lillstrumpa och Syster Yster sjunger på jiddisch. Kl 19.00 Akademiska Föreningen, Lund. Info: www.studentafton.af.lu.se

10 NOVEMBER LUCSUS Lunch Seminars.Today’s expansion of nuclear power: Lessons from the past. Dean Abrahamson, University of Minnesota. Kl 12.30-15.00 på Ceocentrum 1, Sölvegatan 10, Lund. Info: www.lucsus.lu.se/

10 NOVEMBER Biology seminar: Non-visual object perception and environmental imaging in weakley electric fish. Research seminar by Gerhard von der Emde, Institut für Zoologie, Poppelsdorfer Schloss, Bonn, Germany. Kl 15.00 Zoology building, Helgonavägen 3, Lund. Info: www.biol.lu.se/cellorgbiol/

DISPUTATIONER

21 OKTOBER

Per Blomqvist i brandteknik: ”Emissions from fires – Consequences for human safety and the environment”. Kl 14.15 i sal V:A, V-huset, John Erikssons väg 1, Lund.

Anders Lönnermark i brandteknik: ”On the characteristics of fires in tunnels”. Kl 10.15 i sal V:A, Vv-huset, John Erikssons väg 1, Lund.

Fredrik Innings i livsmedelsteknik: ”Drop break-up in high-pressure homogenisers”. Kl 13.15 i sal K:A, Kemicentrum, Lund.

Christine Bozier i franska med språkvetenskaplig inriktning: ”La solliciatation dans l’interaction exolingue en françis”. Kl 14.30 i Humanisthusets hörsal, Helgonabacken 12, Lund.

Maria Gårdängen i företagsekonomi: ”Share liquidity and corporate efforts to enhance it – A study on the swedish stock exchange”. Kl 14.15 i Crafoordsalen, EC I, Lund.

22 OKTOBER

Åse Piltz i religionshistoria: ”Seger åt Tibet! Den tibetanska diasporan och den religiösa nationen”. Kl 13.15 i Spoletorps hörsal, Spolegatan 1 R, Lund.

28 OKTOBER

Ulrik Josefsson i kyrkovetenskap: ”Liv och över nog. Den tidiga pingströrelsens spiritualitet”. Kl 13.15 i hörsalen, Palaestra, Universitetsplatsen, Lund.

Martin Engström i anestesiologi och intensivvård: ”Progressive traumatic intracerebral contrusions – Studies of the correlation to the biochemical environment and the coagulation system”. Kl 9.00, Centralblocket, Föreläsningssal F1, Universitetssjukhuset i Lund.

Mirja Varpio i slaviska språk: ”Evangelium cyrillicum cothoburgense. A codicological, palaeographical, textological and linguistic study of a church slavonic tetraevangel”. Kl 13.15 i Humanisthusets hörsal, Helgonabacken 12, Lund.

Camilla Josephson i ekonomisk historia: ”Growth and business cycle – Swedish manufacturing industry 1952–2001”. Kl 10.15 i Crafoordsalen, EC 1, Lund.

29 OKTOBER

Johan Modée i religionsfilosofi: ”Artifacts and Supraphysical Worlds. A conceptual analysis of religion”. Kl 10.15 i Spoletorps hörsal, Spolegatan 1 R, Lund.

12 NOVEMBER

Joakim Westerlund i nationalekonomi: ”Essays on panel cointegration”. Kl 11.15 i Ekonomihögskolan, EC3:210, Lund.

Följande disputationer har ägt rum:

Andrea Möllenkvist i medicinsk mikrobiologi: ”Identifacation and characterization of the moraxella catarrhalis IgD-binding protein MID”.

Ole Kongstad Rasmussen i kardiologi: ”Sequence and dispersion of ventricular repolarization on the endocardium and epicardium. Studies using the monophasic action potential mapping technique in humans and pigs”.

Kajsa Paulsson i experimentell klinisk genetik: ”Trisomies in hematologic malignancies”.

Fred Kjellson i ortopedi: ”Non-ionic contrast media in acrylic bone cement”.

Johanna Mercke Odenberg i experimentell klinisk farmakologi: Studies on intrinsic and extrinsic sources of variability in pharmacokinetics and pharmacodynamics”.

André Stranne i radiosystem: ”Throughpus analysis of interfering packet radio networks”.

Jutta Falkengren i humanekologi: ”Djurens skepnader: Närhet och distans i diskurs och livsvärld”.

Stefan Persson i historia: ”Kungamakt och bonderätt. Om danska kungar och bönder i riket och i Göinge härad ca 1525–1640”.

Jani Saarinen i ekonomisk historia: ”Innovations and industrial performance in Finland 1945–1998”.

Joakim Appelquist i ekonomisk historia: ”Informationsteknik och organisatorisk förändring – Teknik, organisation och produktivitet inom svensk banksektor 1975–2003”.

Maria Strömvik i statsvetenskap: ”To act as a union: Explaining the development of the EU´s collective foreign policy”.

Monne Wihlborg i pedagogik: ”A pedagogical stance on internationalising education: An empirical study of Swedish nurse educaiton from the perspectives of student and teachers”.

Erik Green i eknomisk historia: ”Peasant production and limits to labour: Thyolo and Mzimba districts in Malawi, mid-1930s to late-1970s”.

Patrik Stenroth i limnologi och marinekologi: ”The different roles of crayfish in benthic food webs”.

Marita Jabet i franska med språkvetenskaplig inriktning: Omission de l´article et du pronom sujet dans le français abidjanais”.

Johannes Stripple i statsvetenskap: ”Climate change after the international. Rethinking security, territory and authority”.

UCLU

SOCIOLOGISKA INSTITUTIONEN

Gissur Ó. Erlingsson: ”Varför bildas nya partier? Om kollektivt handlande och partientreprenörer”.

Simone Grethe i experimentell patologi: ”p38 MAPK signalling in endothelial apoptosis”.

Johan Hellsten i psykiatri, molekylär psykiatri: ”Neurogenic and angiogenic actions of electroconvulsive seizures in adult rat brain”.

Thord von Schewwlov i ortopedi: ”Clinical and experimental studies on wear and osteolysis in total hip joint replacement”.

Emma Smith i stamcellsbiologi: ”Genetic networks dictating early lymphoid lineage decision events”.

Aleksandra Sebastian i medicinsk mikrobiologi: ”Characterisation of the microbial community in indoor environments: a chemical-analytical approach”.

Fredrik Florén i radiosystem: ”Aspects on interference and diversity in wireless networks”.

Ingegerd Rosborg i kemiteknik: ”Mineral element contents in drinking water – aspects on quality and potential links to health”.

Christos Gekas i stamcellsbiologi: ”Studies on hematopoietic stem cell development and lymphoid regulation”.

Percy Nilsson i pediatrik: ”Pennicillinnonsusceptible streptococcus pneumoniae in Malmö, Sweden. Aspects of epidemiology, and genetics”.

Erik Hedström i klinisk fysiologi: ”Acute myocardial infarction. The relationship between duration of ischaemia and infarct size in humans – assessment by MRI and SPECT”.

Henrik Hussein El-Ali i medicinsk radiofysik: ”Evaluation of automatic quantification programs”.

Catarina E. L. Lindquist i molekylär och cellulär fysiologi”: Physiology and pharmacology of GABAA receptors: The brakes in the brain”.

Annika Staaf i rättssociologi: ”Rättssäkerhet och tvångsvård: En rättssociologisk studie”.

Rikard Loman i litteraturvetenskap: ”Avstånd – Närhet. Ingmar Bergmans Vintersagan”.

Per Henning Uppstad i allmän språkvetenskap: ”Language and literacy. Some fundamental issues in reseach on reading and writing”.

Cesar Bolivar Daniel i limnologi och marinekologi: ”The importance of terrestrial carbon in plankton food webs”.

Sebastian Hansson i molekylär biofysik: ”Insights into protein synthesis. Structural aspects of elongation factor G and fusidic acid inhibition”.

Catarina Petersson i matematik: ”Obstacle problems for green potentials and for parabolic quasiminia”.

Mattias Ekerholm i zoologi, funktionell morfologi: ”Chemical communication in mating shore crabs . Carcinus maenas.

Stefán Jónsson i organisk kemi: ”Application of the 2-pyrodone hydrogen-bonding mofif in supramolecular catalysis and in phenanthroline based ligands”.

Charlotta Lindwall i zoologisk cellbiologi: ”JNK/c-Jun signaling and peripheral nerve regeneration”.

Agneta Mallén i sociologi: Trygghet i skärgårdsmiljö: En studie om rädsla för brott i Åboland”.

Virginia Vargas Calle i bioteknik: ”Alkaliphilic bacillus species and an alkaline active lipolytic enzyme”.

Murat Mirata i industriell miljöekonomi: ”Industrial symbiosis – A tool for more sustainable regions?”.

Joachim Neves Rodrigues i tillämpad elektronik: ”Development and implementation of cardiac event detectors in digital CMOS”.

Anna Ryding i socialt arbete: ”Välviljans variationer: Moraliska gränsdragningar inom brottsofferjourer”.

Anders P. Lundberg i socialt arbete: ”Om gemenskap: En sociologisk betraktelse”.

Tomas Bokedal i systematisk teologi: ”The scriptures and the LORD: Formation and signifacance of the christian biblical canon. A study in text, ritual and interpretation.

Ingrid Runesson i socialt arbete: ”Liv, arbete och förändring: De första åren med kronisk ledgångsreumatism”.

Lena Petersson i systematisk teologi: ”Kärlekens måltid – en studie av mässliturgier i Svenska kyrkan perioden 1986–2004”.

Oliva Constatin i matematik: ”Hankel operators and atomic decompositions in vectorvalued Bergman spaces”.

Erik Green i ekonomisk historia: ”Peasant production and limits to labour, Thyolo and Mzimba Districts in Malawi, med-1930s to late- 1970s”.

Jonas T Larsson i mikrobiologi: ”Redox regulation and stress responses – studies in bacillus subtilis”.

Maria Småberg i historia: ”Ambivalent friendship. Anglican conflict handling and education for peace in Jerusalem 1920–1948”.

Ulf Göransson i brandteknik: ”Determination of material properties for fire modelling”.

Martin Ugander i klinisk fysiologi: ”Dysfunctional but viable myocardium. Ischemic heart disease assessed by MRI and SPECT”.

Staffan Sandgren i cell- och molekylärbiologi: ”Regulated uptake of biopolymers role of cell surface proteoglycans implications for drug and gene delivery”.

Martin Stagmo i medicin: ”Aspects on implementation of coronary heart disease prevention in clinical practice”.

Stefan Carlsen i medicinsk inflammationsforskning: ”Caratilage proteins and their arthritogenic properties in arhritis”.

TJÄNSTER

Biträdande universitetslektor i förpackningslogistik. Ref nr 1152, ans 18 okt. Info: 046-222 9437.

Doktorand i fysik. Ref nr 1227, ans 19 okt. Info: 046-2227657.

Ett studiestöd i arkeologi med inriktning textilforskning med experimentell arkeologi. Ref nr 1172, ans 21 okt. Info: Eva.Andersson@ark.lu.se, Kristina.Jennbert@ark.lu.se

Utbildningsbidrag i biologi, inriktning mot integrativ zoologi. Ref nr 436, ans 24 okt. Info: 046-2224678.

Professor i slaviska språk, särskilt ryska. Ref nr 4412, ans 24 okt. Info: 046-221406.
Professor i teoretisk filosofi. Ref nr 4411, ans 24 okt. Info: 046-2227595.

Doktorand i astronomi och astrofysik. Ref nr 4936, ans 7 okt. Info: 046-2221568.

KONFERENSER

9–10 NOVEMBER: Utbildnings- & rekryteringsmässa. Plats: Örebro. Info 019-7664511. Info: www.conventum.se

16–17 NOVEMBER: Kurs ”Säkerhet för receptionister”. Plats: Landskrona. Arr: Tech-Furturum. Info: www.techfuturum.se

24–25 NOVEMBER: International Conference ”ICT, Media & Learning – Moving Technology, Changing Society”, at the Danish University of Education in Copenhagen, Denmark. Info: www.dpu.dk/ict

MEDDELANDE

Hörselprov. Möjlighet finns att nu kostnadsfritt få sin hörsel testad. Såväl LU-anställda som studenter är välkomna. Testet utförs av studenter vid audionomprogrammet. För tidsbokning ring 046-177154, Ewa Holst eller Ingrid Lennart.

HÄNT!

Udo Häcker.

FERNSTRÖMPRISTAGARE. Udo Häcker från Institutionen för experimentell medicinsk vetenskap har fått det lokala Fernströmpriset för sin ”fundamentala utvecklingsbiologiska forskning om samspelet mellan tillväxtfaktorer, cellen och dess omgivning”. Udo Häcker har bananflugan som modellorganism och forskar om generna bakom de signalvägar som är gemensamma för både bananflugor och högre djur.

FYSIOGRAFPENGAR. 34 yngre forskare vid Lunds universitet har fått totalt nära 350 000 kronor av Fysiografiska sällskapet för resor till vetenskapliga möten. Hälften av resmålen ligger i USA, de andra är spridda från Australien till Ukraina, Portugal och Cuba.

PRISAD MATEMATIKER. Vid en ceremoni vid Oxford University har docent **Nils Dencker** vid Matematikcentrum i Lund mottagit Clay Research Award för ett forskningsgenombrott inom analysen. Clay Research är ett prestigeladdat matematikpris. I år finns det två pristagare; den andre är professor **Manjul Bhargava** från Princeton University som belönas för insatser inom talteorin. Det handlar om ett bevis som kommer att presenteras i tidskriften Annals of Mathematics. För något år sedan belönades Nils Dencker med Kungliga Fysiografiska Sällskapets Gårdingpris för samma arbete. Då var beviset ännu inte allmänt accepterat; priset var ett erkännande av att Dencker använda nya grepp för att belysa problematiken. Själva priset utgörs av en statyett som har en matematiskt intressant yta.

ÖGONMILJONER. Synskadades Riksförbund SRF stödjer den kliniska och experimentella forskningen vid Nationellt forskningscenter för ärftliga degenerativa ögonsjukdomar vid Lunds universitet. 1,2 miljon kronor under tre år går till Avdelningen för oftalmiatrik och professor **Sten Andréasson**.

NY REKTOR VID KU. Köpenhamns universitet har fått en ny rektor. Det är professorn, överläkaren och dekanen på Sundhedsvidenskab, **Ralf Hemmingsen**. Han blir universitetets första rektor som anställts efter ansökan, och han efterträder **Linda Nilsen** som blev Köpenhamns universitets sista valda rektor.

DUALKARNEVAL. Efter att flera intressanta temaförslag ratats, som palestinasjalkarneval och genitalkarneval, släppte karnevalkommittén under högtidliga former nyheten att nästa karneval blir en dualkarneval! Som vanligt kommer temat att återspeglas i stora delar av karnevalen. Den som har lust kan delta i karnevalens idétävling där det bl.a. gäller att hitta på tågvagnar, nöjen, affisch, karnevalsmelodi, visor, prylar, noveller och karnevalsparoller. För mer information se www.lundakarnevalen.nu. Dualkarnevalen kommer att äga rum 19–21 maj 2006.

SPETSFORSKARE. Annika Wallin vid Avdelningen för kognitionsforskning vid Filosofiska institutionen har blivit uttagen till Pro Futura, som är ett spetsforskningsprogram för yngre forskare inom humaniora och samhällsvetenskap.

Annika Wallin.

Sammanlagt har endast sju forskare från hela Sverige tagits ut till programmet som finansieras av Riksbankens Jubileumsfond och Stiftelsen för internationalisering av högre utbildning och forskning. Annika Wallin kan nu se fram emot en fyraårig forskarassistenttjänst, där ett år ska förläggas till SCASS, det nationella institutet för samhällsvetenskap och humaniora vid Uppsala universitet och ett år vid något utländskt universitet. Hon får bedriva forskning på 75 procent av sin tid, och om hon efter fyra år anses vara en ”exceptionellt lovande” forskare så väntar ytterligare tre års finansiering av Riksbanken.

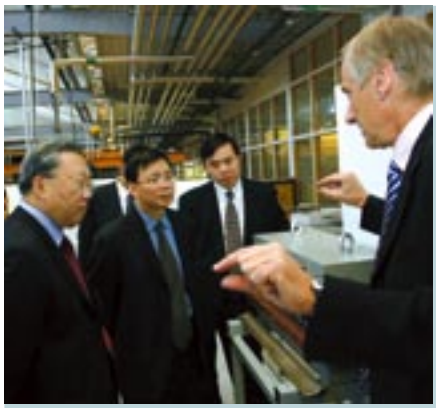

LU Yongxin (till vänster) lyssnar intresserat på Nils Mårtensson på MAX-Lab.
FOTO: MATS NYGREN

Kinesisk president besökte LU

Lunds universitet hade fint besök från Kina i början av september. Det var presidenten för den kinesiska vetenskapsakademien, LU Yongxing, som återgäldade besöket i våras av rektor Göran Bexell m.fl.

LU Yongxin och hans kollegor hann med studiebesök på MAX-Lab, Ingvar Kamprad Design Center och de besökte Lars Samuelsson, professor i fasta tillståndets fysik (nanoteknik).

Vid besöket undertecknades också ett samarbetsavtal mellan Lunds universitet och den kinesiska vetenskapsakademien som är nationell i Kina med 60.000 anställda.

Professorsinstallation

Universitetsaulan
21 oktober kl 16.00

OLLE QVARNSTRÖM, religionshistoria
ELISABETH MANSÉN, idé- och lärdomshistoria
BO CARLSSON, rättssociologi
INGEGERD CARLSSON, personlighets- och socialpsykologi
ERIC OLSSON, socialt arbete
JERKER HOLM, nationalekonomi
DIPAK KHAKHAR, informatik
ANNE LOFT, företagsekonomi särskilt redovisning
SONJA OPPER, internationell ekonomi och internationellt företagande särskilt Kina
SALAM AL-KARADAGHI, molekylär biofysik
RONALD KRÖGER, neuroetologi
MICHAEL LJUNGBERG, radiofysik
HANS-ERIK ÅKERLUND, växtbiokemi
MIKAEL AKKE, fysikalisk kemi
JAN-OLLE MALM, oorganisk kemi
LARS-ERIK WERNERSSON, nanoelektronik
SIDNEY DEKKER, människa-system interation inom flyg
MATS RONDIN, violoncell

Posttidning A
Lunds universitet
Box 117
221 00 Lund

HALLÅ ANNA GISLÉN…

… som organiserade den första Vetenskapskarnevalen i Lund där en detektivjakt i Lundagård var huvudnumret.

Hur gick det med Vetenskapskarnevalen?

– Det var ett lyckat arrangemang, och dessutom roligt och lärorikt. Över fyrahundra barn från mellanstadiet kom och invaderade tälten där forskare stod beredda att svara på frågor. För mig som arbetar med att popularisera forskning är det fantastiskt roligt att se hur nyfikna barn är, hur vetgiriga och frågvisa de är.

Vilket evenemang var populärast?

– Det var ”Lek detektiv” som placerats i Lundagård. Klasserna fick boka in sig och lösa en gåta med hjälp av ledtrådar och experiment. Det man fick veta var att den berömde godisuppfinnaren Viina Gammy hittats mördad i sitt lab. Åtta personer var misstänkta och uppdraget skolklasserna fick var att avslöja mördaren.

Hur gick de till väga?

– De fick gräva upp fynd, leta DNA-spår och med hjälp av ledtrådarna kunde de allra flesta lösa gåtan. Nu efteråt kan jag avslöja vem mördaren var – det var sekreteraren!

Röstimitatören Anders Mårtensson var också med – hur gick det?

– Hans föreställning innehöll bl.a. Göran Persson och Leif ”Loket” Olsson. Hans talang har använts för att hjälpa forskarna att testa gränser – kan man avslöja förbrytare och intrång i säkerhetssystem med rösten? Elisabeth Zetterholm på Institutionen för lingvistik har samarbetat med honom i sitt arbete.

Vad lärde du dig av Vetenskapskarnevalen?

– Att det finns fantastiska forskare med mängder av idéer på universitetet visste jag redan, men att så många vill berätta om det och hade förslag till karnevalen överraskade mig. Under min forskartid som biolog arbetade jag med vetenskapsteater och olika sätt att göra kunskap tillgänglig och populär.

– Ett annat sådant projekt är Athena där vi åker ut till gymnasieskolor med en Fråga Lund-panel och svarar på frågor i alla tänkbara ämnen. Det ligger tonvikten mer på att förmedla kunskap och väcka intresse för vad universitetet kan erbjuda studenter. Karnevalen var mer en mer lekfull förmedling av vetande.

Kommer Vetenskapskarnevalen tillbaka nästa år?

– Jag skulle gärna göra om det om det finns pengar. Årets arrangemang var en del av ett EU-initiativ där forskare över hela Europa visade sin forskning på ett underhållande sätt. Därifrån finns inga nya medel och planer. Men varför inte, kan Lundakarnevalen återkomma så …

THORE SONESON

FOTNOT: Under Vetenskapskarnevalen arrangerades även ett vetenskapscafé på Athen där forskare inom ekologi, kärnfysik, statsvetenskap och idéhistoria samtalade med publiken på temat ”Framtiden – hot och /eller löfte?”.